

สำนักงานไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

สำนักงานไทย

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๔ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๕ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ราชบัณฑิตยสถาน

สนามเสือป่า เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๓๕๖ ๐๔๖๖-๗๐ โทรสาร ๐ ๒๓๕๖ ๐๔๘๕

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ripub@royin.go.th เว็บไซต์ www.royin.go.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ราชบัณฑิตยสถาน.

สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.-- พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๕๕.

๑๐๐ หน้า

๑. ภาษาไทย--สำนวนโวหาร. ๒. สุภาษิตและคำพังเพยไทย. I. ชื่อเรื่อง.

๔๙๕.๙๑๘

ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๗๐๗๓-๔๖-๐

พิมพ์ที่ บริษัทธนาเพรส จำกัด

๔๘/๒๖-๓๑ ซ. จุฬา ๒ ถ. บรรทัดทอง แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน

กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๑๕ ๗๒๒๐ โทรสาร ๐ ๒๒๑๔ ๐๐๓๘

คำนำ พิมพ์ครั้งที่ ๒

ราชบัณฑิตยสถานได้จัดพิมพ์หนังสือ “สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” มาแล้วครั้งหนึ่ง เนื่องในโอกาสการจัดกิจกรรม “วันภาษาไทยแห่งชาติ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ราชบัณฑิตยสถาน” และได้มอบเป็นนอภินันทนาการให้แก่ส่วนราชการ สถานศึกษาเยาวชน และประชาชนผู้สนใจ จนกระทั่งหนังสือใกล้หมดแล้ว ราชบัณฑิตยสถานจึงเห็นว่าควรพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสำนวนไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

หนังสือ “สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” เป็นหนังสือที่รวบรวมคำอธิบายสำนวนไทยซึ่งคณะกรรมการจัดทำคำอธิบายถ้อยคำภาษาไทยจัดทำขึ้นเพื่อออกอากาศในรายการวิทยุ “รู้ รัก ภาษาไทย” และนักวรรณศิลป์กองศิลปกรรมได้คัดเลือกบทวิทยุที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสำนวนไทย จำนวน ๑๒๘ เรื่อง มาปรับปรุงแบบให้เหมาะสมกับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ

ราชบัณฑิตยสถานขอขอบคุณคณะกรรมการจัดทำคำอธิบายถ้อยคำภาษาไทยและคณะผู้จัดทำหนังสือ “สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” พิมพ์ครั้งที่ ๒ ที่ได้ร่วมดำเนินการจนสามารถพิมพ์หนังสือเล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

ราชบัณฑิตยสถานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ “สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ภาษาไทย และเป็นแหล่งอ้างอิงเรียนรู้สำหรับนักเรียนและผู้สนใจทั่วไป

คณะกรรมการจัดทำคำอธิบายถ้อยคำภาษาไทย

๑. ศ. ดร.กาญจนา นาคสกุล	ประธานกรรมการ
๒. ศ. ดร.กุสุมา รัชขมณี	กรรมการ
๓. นางทรงพรพรรณ มณีวรรณ	กรรมการ
๔. รศ. ดร.นววรรณ พันธุ์เมธา	กรรมการ
๕. ดร.นิตยา กาญจนวรรณ	กรรมการ
๖. ศ.ปรีชา ช่างขวัญยืน	กรรมการ
๗. รศ. ดร.ราตรี ธีนวารช	กรรมการ
๘. ศ. ดร. นพ.เรื่อน สมณะ	กรรมการ
๙. นางสุจิตรา กลิ่นเกษร	กรรมการ
๑๐. ศ. ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์	กรรมการ
๑๑. ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา
(๑. นางสาวนิภาพรรณ ธาราสันติสุข
๒. นางสาวพัชรี ธินิฐฎา
๓. ดร.อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล
๔. นางอัญชลี โพธิ์กิ่ง)	กรรมการ
๑๒. ผู้อำนวยการกองศิลปกรรม
(นางสาวศิริพร อินทรเชียรศิริ)	กรรมการ
๑๓. ดร.ชลธิชา สุตมูข	กรรมการ
๑๔. นายปิยะพงษ์ โพธิ์เย็น	กรรมการและเลขานุการ
๑๕. นางสาวศยามล แสงมณี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นางสาววรรณทนา ปิติเขตร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำหนังสือ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)

๑. นางสาวกนกวลี ชูชัยยะ	เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน ที่ปรึกษา
๒. นางสาวศิริพร อินทรเชียรศิริ	ผู้อำนวยการกองศิลปกรรม
๓. นางชวนพิศ เขาวนัสกุล	นักวรรณศิลป์ชำนาญการ
๔. นายปิยะพงษ์ โพธิ์เย็น	นักวรรณศิลป์ปฏิบัติการ

คำนำ พิมพ์ครั้งที่ ๑

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ของทุกปีเป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ และได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วันภาษาไทยแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานกระแสพระราชดำริ เรื่อง ปัญหาการใช้คำไทย ในการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕

ราชบัณฑิตยสถานในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ประการหนึ่ง คือ กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย การอนุรักษ์ภาษาไทย มิให้แปรเปลี่ยนในทางที่เสื่อม และการส่งเสริมภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น จึงได้จัดกิจกรรม “วันภาษาไทยแห่งชาติ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ราชบัณฑิตยสถาน” และในโอกาสนี้ได้พิมพ์หนังสือ “สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” เป็นหนังสือที่รวบรวมคำอธิบาย สำนวนไทยซึ่งคณะกรรมการจัดทำคำอธิบายถ้อยคำภาษาไทยจัดทำขึ้น เพื่อออกอากาศในรายการวิทยุ “รู้ รัก ภาษาไทย” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

สำนวน มีความหมายหนึ่งคือ ถ้อยคำหรือข้อความที่มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เป็นถ้อยคำที่กะทัดรัด ให้แง่คิด มีความหมายลึกซึ้ง หากใช้ได้ถูกต้องตรงความหมายนอกจากจะช่วยประหยัดถ้อยคำแล้ว ยังจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีวาทศิลป์ ใช้ภาษาได้สละสลวย และคมคาย

ราชบัณฑิตยสถานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ “สำนวนไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน” จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ภาษาไทย และเป็นแหล่ง
อ้างอิงเรียนรู้สำหรับนักเรียนและผู้สนใจทั่วไป

ราชบัณฑิตยสถาน
๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กงเกวียนกำเกวียน.....	๑
กรวดน้ำคว่ำขัน-กรวดน้ำคว่ำกะลา.....	๑
กระเชอกันร้ว.....	๒
กระตี่ได้น้ำ.....	๒
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม.....	๓
กระสาย-ยักกระสาย.....	๔
กรู-เข้ากรู.....	๕
กลับหน้ามือเป็นหลังมือ.....	๖
กลิ้งทุต.....	๖
ก่อหวอด.....	๗
กำแพงมีหู ประตุมีช่อง.....	๘
กินข้าวต้มกระโจมกลาง.....	๘
กินข้าวหม้อเดียวกัน.....	๙
กุมภกรรณทดน้ำ.....	๙
ขนทรายเข้าวัด.....	๑๐
ขมื่นกับปูน.....	๑๑
ขึ้นคาน.....	๑๑
คนชายขอบ.....	๑๒
คนหลังเขา.....	๑๒

คบสองหนองแหลอก.....	๑๓
คลื่นใต้น้ำ.....	๑๔
คว่ำบาตร.....	๑๔
คอหอยกับลูกกระเดือก.....	๑๕
คาหนังคาเขา-คาหลังคาเขา.....	๑๖
โคลมลอย.....	๑๖
เงยหน้าอ้าปาก-ลืมตาอ้าปาก.....	๑๗
จมปลัก.....	๑๘
โจรห้าร้อย.....	๑๘
ใจปลาชีว.....	๑๙
ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน.....	๒๐
ชักแม่น้ำทั้งห้า.....	๒๐
ชักหน้าไม่ถึงหลัง.....	๒๑
ชู้กับชู้กัลป์.....	๒๒
ชู้เคี้ยวหมากจืด.....	๒๒
ชู้ลัดนิ้วมือ.....	๒๓
ชีพจรลงเท้า.....	๒๔
ชูปมือเปิบ.....	๒๔
ชื่อเหมือนแมวนอนหวด-ชื่อเป็นแมวนอนหวด.....	๒๕
ดาวรุ่ง.....	๒๖
ดีแต่เปลือก.....	๒๖
ได้คืบจะเอาศอก.....	๒๗

ต้อยหอย	๒๗
ตะเภา-ตะเภาเดียวกัน	๒๘
ตั้งไข่.....	๒๙
ตั้งรกราก.....	๒๙
ตัดหางปล่อยวัด	๓๐
ตีเรือทิ้งไกลน	๓๐
เต็ง-ค้ำงเต็ง	๓๑
ถอดเขี้ยวถอดเล็บ	๓๑
ถอยหลังเข้าคลอง	๓๒
ถั่งแตก	๓๓
ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น-ถีลอดตัวข้าง ห่างลอดตัวเส้น	๓๓
ถึงพริกถึงขิง	๓๔
ทุษณ์ขรตรีเศียร	๓๕
นกไร่ไม่โหด.....	๓๕
น้ำขุ่นให้รีบตัก.....	๓๖
น้ำท่วมหลังเปิด.....	๓๖
น้ำป้อน้อย.....	๓๗
น้ำลดต่อผุด.....	๓๘
บอกศาลา	๓๘
เปื้อเป็นนยารู.....	๓๙
โบแดง.....	๔๐
ประสานงา.....	๔๐

ปลุกเรื้อนแต่พอดัว.....	๔๑
ปอด.....	๔๒
ไปลามาไหว้.....	๔๒
ผู้ตีเดินตรอก ชี้อีกรอกเดินถนน.....	๔๓
ฝรั่งกังไส.....	๔๔
ฝรั่งบางเสาธง-ฝรั่งขึ้นก.....	๔๔
ฝรั่งมั่งค่า.....	๔๕
พุดไปสองไฟเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง.....	๔๕
แพะรับบาป.....	๔๖
พังहुไว้หู.....	๔๗
มิกสัณญ์.....	๔๗
ไม่กินเส้น.....	๔๘
ไม่ดูตาม้าตาเรือ.....	๔๙
ไม่เต็มเต็ง-ไม่เต็มบาท-ไม่เต็มหูน.....	๔๙
ไม้ประดับ.....	๕๐
ไม่เอาถ่าน.....	๕๐
ยักษ์ปักหลั่น.....	๕๑
ยาดำ.....	๕๒
ยาหม้อใหญ่.....	๕๒
แย่งกันเป็นศพมอญ.....	๕๓
โยนกหลง.....	๕๔
ร้อนอาสน์-เก้าอี้ร้อน.....	๕๕

ร้อยแปด	๕๕
ร้อยเอ็ด.....	๕๖
รากหญ้า-รากแก้ว.....	๕๗
เรือนสาม น้ำสี่	๕๘
ฤๅษีเลี้ยงลิง	๕๙
ลงแดง.....	๕๙
ลงเอย	๖๐
ลุ่มขร	๖๐
ลุ่มหัวจมท้าย	๖๑
ลอยแพ	๖๒
ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก	๖๒
लगเนื้อชอบกลางยา	๖๓
ลาในหนังราชสีห์.....	๖๓
ลูกเสือลูกตะเข้	๖๔
ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง.....	๖๕
ศรศิลป์ไม่กินกัน.....	๖๖
สนตะพาย.....	๖๖
สิบแปดมงกุฏ.....	๖๗
เสี้ยนตาย.....	๖๘
เสียกำข้ำกอบ.....	๖๘
หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน.....	๖๙
หน้าถอดสี.....	๖๙

หนามยอกเอาหนามบ่ง	๗๐
หน้าสีหน้าขวาน	๗๑
หนุมานคลุกฝุ่น	๗๒
หมาเห่าใบตองแห้ง	๗๒
หมูในอวย	๗๓
หลังขดหลังแข็ง	๗๓
หอคอยงาช้าง	๗๔
หัวกระไดไม้แห้ง-หัวบันไดไม้แห้ง	๗๕
หัวท้ายท้ายเกย	๗๖
ห้าร้อย	๗๖
เห็นกงจักรเป็นดอกบัว	๗๗
เหลือขอ	๗๘
อยู่โง่ง	๗๘
อัศวินม้าขาว	๗๙
อาบน้ำร้อนมาก่อน	๘๐
อาภัพเหมือนปูน	๘๐
อีหروب-อีหروبเดียวกัน	๘๑
เอะอะมะเทิ่ง	๘๒
เอาปูนหมายหัว	๘๒
เอามือซุกหีบ	๘๓
โหละพ่อ	๘๔

กงเกวียนกำเกวียน

เกวียน เป็นพาหนะที่คนไทยแต่ก่อนนิยมใช้ **กงเกวียน** คือ วงรอบของล้อเกวียน ส่วน **กำเกวียน** คือ ซี่ล้อซึ่งตรงกลางมีดุมที่มีรู สำหรับสอดเพลลาเป็นแกนยึดล้อ ๒ ข้าง เมื่อกงเกวียนหมุนไปทางใด กำเกวียนก็หมุนตามไปทางนั้น ในภาษาไทยมีสำนวนเปรียบเทียบว่า กงเกวียนกำเกวียน หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มีผลต่อผู้กระทำนั้น ๆ เช่น *เขาทำบาปมาตลอดชีวิต จึงต้องทุกข์ทรมานเช่นนี้ นี่แหละ กงเกวียนกำเกวียน*

สำนวนนี้มักใช้กันผิด ๆ ว่า ***กงเกวียนกรรมเกวียน** เพราะเข้าใจว่า **กำ** ในสำนวนนี้คือ **กรรม** ซึ่งแปลว่า การกระทำ บ้างก็ใช้ คำผิดและยังลำดับคำผิดเป็น ***กงกรรมกงเกวียน** ก็มี ที่ถูกต้องคือ **กงเกวียนกำเกวียน** จำง่าย ๆ ว่า กง (ของ) เกวียน และ กำ (ของ) เกวียน

กรวดน้ำคว่ำขัน-กรวดน้ำคว่ำกะลา

กรวดน้ำคว่ำขัน และ **กรวดน้ำคว่ำกะลา** เป็นสำนวนที่มีความหมายว่า ตัดขาดไม่คบหาสมาคมกันต่อไป สำนวนทั้ง ๒ นี้มีที่มาจากกรวดน้ำ แต่เป็นการกรวดน้ำโดยคว่ำภาชนะที่ใช้ เพื่อเป็นการยืนยันความตั้งใจ ว่า เลิก หรือ ตัดขาด **กรวดน้ำคว่ำขัน** และ **กรวดน้ำคว่ำกะลา** จึงมีความหมายว่า จะไม่ติดต่อด้วยอีกต่อไป

โดยเด็ดขาด เช่น ฉันทเคยอุปการะเลี้ยงดูเขาอย่างดี แต่เขากลับมา
ทรยศหักหลังฉัน ขอกรวดน้ำคว่ำขันอย่าได้พบกันอีกต่อไป, คนเลว
อย่างนี้ ขอกรวดน้ำคว่ำกะลาไปเลย อย่าได้พบกันอีกไม่ว่าชาตินี้
หรือชาติไหน

กระเชอกันร้ว

กระเชอ คือ ภาชนะสานคล้ายกระจาดขนาดเล็กแต่สูงกว่า
กันสอบ และปากกว้าง ใช้ใส่ข้าวของแล้วกระเดียดเข้าข้างสะเอว มา
จากคำภาษาเขมรว่า **กญเชี** [ก้อญ-เจอ]

ถ้ากระเชอกันร้ว ของที่ใส่ไว้ก็จะหลุดลอดออกมาได้ จึงมี
สำนวนเปรียบเทียบคนที่ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประหยัด
อีกทั้งทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ก็เก็บออมเอาไว้ไม่อยู่ ว่าเป็น
กระเชอกันร้ว เช่น ลูกทำตัวเป็น**กระเชอกันร้ว**อย่างนี้ เมื่อไรจะ
ตั้งตัวได้ ต้องรู้จักเก็บหอมรอมริบเสียบ้าง อะไรไม่ควรจ่ายก็อย่าไป
จ่ายให้เสียเงิน

สำนวนนี้มักใช้กับผู้หญิง ซึ่งส่วนใหญ่มีหน้าที่ดูแลการใช้จ่าย
เงินในบ้าน และเรียกผู้หญิงที่ไม่รู้จักอดออมว่า **แม่กระเชอกันร้ว**

กระตี่ได้น้ำ

สำนวนกระตี่ได้น้ำ ใช้เปรียบเทียบกับกิริยาของคนที่ไม่แสดง
อาการดีใจหรือตื่นเต้น เช่น พวกพนักงานพอรู้ว่า ปีใหม่นี้บริษัทมี
โครงการพาไปพักผ่อนที่จังหวัดภูเก็ต ก็ดีใจราวกับ**กระตี่ได้น้ำ**

ปลากระดี เป็นปลาน้ำจืดลักษณะคล้ายปลาสิด แต่ตัวเล็กกว่า พื้นลำตัวเป็นสีเทาเงิน มีอยู่ชุกชุมตามแหล่งน้ำที่น้ำไหลไม่แรง เช่น ลำคลอง หนอง บึง ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ในสมัยก่อนถ้าวิดน้ำในท้องร่องเรือสวนไร่นา หรือแหล่งน้ำตื้น ๆ ก็มักจะได้ปลากระดีไปทำอาหาร ปลากระดีที่ตักปลักหรือค้างอยู่ในที่น้ำน้อย เพราะน้ำแห้งลง ถ้ามีน้ำใหม่ไหลลงไปเพิ่มมากขึ้น ก็จะแสดงอาการดีใจ โดยกระโดดไปมา และด้วยลำตัวคล้ายสีเงินเมื่อกระทบกับแสงแดด ก็ทำให้เห็นพฤติกรรมชัดเจน จึงนำมาเปรียบเทียบกับอาการดีใจของคนที่ตื่นเต้นอย่างระงับไว้ไม่อยู่

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม เป็นสำนวนหมายถึง ยุคที่มีความวิปริตผิดปรกติ กระเบื้องซึ่งมีน้ำหนักมาก ปรกติจะจมน้ำ กลับลอยน้ำได้ เปรียบเหมือนคนชั่วที่เฟื่องฟู คือได้ดี และเป็นแบบอย่างให้คนชั่วอื่น ๆ ทำชั่วตาม ส่วนลูกน้ำเต้าแห้งซึ่งปรกติลอยน้ำได้ กลับจมน้ำลงไป เปรียบได้กับคนดีที่กลับตกต่ำ นอกจากนี้ไม่เป็นที่สนใจของสังคมแล้ว ยังถูกคนชั่วรังแกเอา เช่น ในข่าวโทรทัศน์มีแต่ภาพและข่าวของคนชั่วทำผิดกฎหมายอยู่เต็มจอ แต่ก็ไม่สามารถเอาตัวมาลงโทษได้ คนดีได้แต่ท้อแท้ เป็นยุคที่กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจมแท้ ๆ

สำนวนนี้เป็นสำนวนเก่า ปรากฏครั้งแรกในเพลงยาวพยากรณ์
กรุงศรีอยุธยาว่า

“ผู้มีศีลจะเสียดั่งอำนาจ นักปราชญ์จะตกต่ำต้อย
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าอันลอยนั้นจะถอยจม”

กระสาย - ยักกระสาย

คำว่า **กระสาย** ในตำรับแพทย์ไทยแผนโบราณ หมายถึง เครื่องแทรกยาซึ่งใช้เพิ่มลงในเครื่องยาที่ปรุงแล้ว เพื่อเพิ่มฤทธิ์ยาให้มีสรรพคุณยาสูงขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นน้ำ จึงเรียกว่า **น้ำกระสาย** หรือ **น้ำกระสายยา** อาจเป็นน้ำเปล่าต้มสุก น้ำผึ้ง น้ำมะนาว น้ำสุราน้ำชะเอมต้ม น้ำรากกล้วยต้ม น้ำผลยอต้ม น้ำเปลือกมะรุมต้ม เป็นต้น เครื่องยาชนิดเดียวกันเมื่อเปลี่ยนน้ำกระสายยาจะใช้รักษาโรคได้ต่างกัน เช่น ยาขนานเดียวกันเมื่อใช้กระวาน กานพลู อบเชย เป็นต้น บดเป็นผง แล้วใช้น้ำผลยอต้มสุกเป็นน้ำกระสายยา จะใช้แก้อาเจียน แต่ถ้าใช้น้ำรากกล้วยต้มเป็นน้ำกระสายยา จะใช้แก้อาการอ่อนเพลีย และถ้าใช้น้ำชะเอมต้มเป็นน้ำกระสายยา จะใช้แก้อาการเซื่องซึม เมื่อใช้ยากับน้ำกระสายอย่างหนึ่งแล้วโรคไม่ทุเลา หมอก็จะเปลี่ยนน้ำกระสายยา จึงเป็นที่มาของสำนวนว่า **ยักกระสาย**

ยักกระสาย หมายความว่า เปลี่ยนน้ำกระสายยาเมื่อยาไทยที่ใช้เดิมไม่ได้ผล หรือเปลี่ยนน้ำกระสายยาเพื่อใช้รักษาให้ถูกโรค โดยปริยายหมายความว่า เปลี่ยนไปใช้อย่างอื่นหรือวิธีอื่น เช่น *คนที่*

มีไขมันในเลือดสูง ไม่ควรกินอาหารที่ทำด้วยกะทิ ถ้าอยากจะกิน แกงเขียวหวานก็ลอง **ยักกระสาย** ใช้นมพร่องไขมันแทนกะทิได้, งบประมาณที่ได้มานี้สำหรับใช้พิมพ์หนังสือแจก **อย่ายักกระสาย** ไปทำอย่างอื่น, เธอชอบกินไข่มาก วันหนึ่งต้ม วันหนึ่งทอด บางทีก็ ทำไข่ตุ๋น ไข่พะโล้ **ยักกระสาย** ไปเรื่อย ๆ

กร - เข้ากร

คำว่า **กร** มี ๒ ความหมาย ความหมายแรก **กร** ใช้เป็น คำกริยา หมายถึง ปิด, กั้นช่องว่าง, รองไว้ข้างล่าง เช่น **แม่ค้า กรูชะลอมบรรจุผลไม้ด้วยใบตอง** อีกความหมายหนึ่ง **กร** ใช้เป็น คำนาม หมายถึง ห้องในพระเจดีย์ พระปราสาท หรือฐานชุกชี หรือ ช่องว่างที่ทำไว้ใต้ดิน สำหรับเก็บพระพุทธรูป พระเครื่อง หรือของ มีค่าอื่น ๆ เช่น **เครื่องราชูปโภคทองคำสมัยอยุธยาชุดได้จากกร พระปราสาทวัดราชบูรณะ**

ปัจจุบัน **กร** มีความหมายขยายออก หมายถึงแหล่งรวบรวม หรือสะสมของโบราณของมีค่าอื่น ๆ เช่น **กรหนังสือเก่า กรพระเครื่อง กรเครื่องเพชร** นอกจากนี้ **กร** ยังใช้ในความหมายเปรียบเทียบในคำ ว่า **ย้ายเข้ากร เก็บเข้ากร** หมายถึงย้ายข้าราชการจากตำแหน่งเดิม เข้ามาประจำกรมหรือกระทรวงโดยไม่มีหน้าที่ใด ๆ ให้รับผิดชอบ ทั้งนี้อาจเป็นการลงโทษหรือเพื่อให้ได้พักผ่อนก่อนเกษียณอายุราชการ

กลับหน้ามือเป็นหลังมือ

กลับหน้ามือเป็นหลังมือ เป็นสำนวน หมายความว่า กลับเป็นตรงกันข้าม

หน้ามือ คือ ด้านที่เป็นฝ่ามือ ด้านที่มีลายมือ ส่วนหลังมือคือ ส่วนที่อยู่ตรงกันข้าม กลับหน้ามือเป็นหลังมือ เป็นสำนวนที่มักจะใช้กับการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนที่กลับเป็นตรงกันข้ามกับที่เคยเป็นมาแต่เดิม มักจะใช้กับพฤติกรรมที่เปลี่ยนจากร้ายมาดี เช่น เด็กที่เดิมเป็นเด็กเกเรและหลงผิดไปเสพยา จนถูกจับไปเข้าโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง เมื่อออกมาแล้วกลับหน้ามือเป็นหลังมือ กลายเป็นเด็กที่ประพฤติตนดี เอาใจใส่การเรียน ไม่ไปมั่วสุมกับใคร ทำให้พ่อแม่สบายใจมาก

กลิ้งทูด

กลิ้งทูด น่าจะเลื่อนมาจากคำว่า ทูษณ์ ซึ่งเป็นชื่อน้องชายคนหนึ่งของทศกัณฐ์

ที่มาของสำนวนนี้มีว่า นางสำมนักขาซึ่งเป็นน้องสาวคนสุดท้องของทศกัณฐ์ไปเที่ยวป่า และไปพบพระรามก็เกิดหลงรัก เข้าไปเกี่ยวพาราสี แต่เห็นนางสีดาอยู่ในที่นั้นด้วย จึงเข้าไปทำร้าย พระรามให้พระลักษมณ์จับนางสำมนักขามาลงโทษด้วยการตัดจมูก เเท้าและมือ นางจึงไปฟ้องพญาขร ให้ยกพลพรรคไปรบกับพระราม แต่พญาขรแพ้ ตายในที่รบ พวกไพร่พลที่เหลือตายพากันไปหาพญาทูษณ์ น้องชายรองลงมาให้ไปรบกับพระราม พระรามทำลาย

กองทัพพญาทูษณ์จนหมดสิ้น พญาทูษณ์ต้องเหาะขึ้นไปแอบบน
กลีบเมฆ พระรามแผลงศรพรหมาสตร์ ฎุกพญาทูษณ์ตกลงมากลึง
กับพื้นสิ้นชีวิต

กลึงทูษณ์ ซึ่งต่อมาเลื่อนมาเป็น **กลึงทูต** มีความหมายว่า
ล้มกลึงกับพื้นอย่างไม่เป็นท่า เช่น *นักมวยฝ่ายแดงถูกต่อยกลึงทูต*
ให้กรรมการนับสิบ หรือหมายความว่า ล้มลงตาย เช่น *โจรถูกตำรวจ*
ที่ไล่ตามมายิงกลึงทูตอยู่กลางถนน

ก่อกวอด

กวอด คือ ฟองน้ำที่ปลาบางชนิด เช่น ปลากระดี่ ปลากัด
ใช้เป็นที่เก็บไข่ เมื่อถึงเวลาจะวางไข่ ปลาเพศผู้เพศเมียที่เป็นคู่กันจะ
ช่วยกันพ่นน้ำให้เกิดฟองน้ำเป็นแพติดอยู่ตามกอหญ้าในน้ำ แล้วจึง
วางไข่ที่แพฟองน้ำนั้น ไข่ปลาจะอาศัยกวอดนี้อยู่จนเจริญเติบโตเป็น
ลูกปลา

คำว่า **ก่อกวอด** หมายถึง ทำให้เกิดขึ้น, ทำให้มีขึ้น สำนวน **ก่อกวอด**
ใช้เปรียบกับการทำกวอดของปลา หมายถึง เริ่มรวมตัวเพื่อก่อการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง มักเป็นสิ่งที่ไม่ดีและไม่สงบ เช่น *พนักงานบริษัทนี้*
กำลังก่อกวอดเรียกร้องให้เพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ สหภาพแรงงานก็สนับสนุน
ให้พนักงานบริษัทอื่นเข้าร่วมชุมนุมด้วย

กำแพงมีหู ประตุมีช่อง

กำแพงมีหู ประตุมีช่อง หรือ กำแพงมีหู ประตุมีตา หมายความว่า การพูดหรือทำอะไรต้องระมัดระวัง เพราะแม้จะดูเสมือนว่าปกปิดมิดชิด คืออยู่ในกำแพงหรือปิดประตูแล้ว ก็ยังอาจมีคนล่วงรู้ได้

สาเหตุที่นำคำว่า กำแพง และ ประตู มาใช้คู่กัน อาจเป็นเพราะทั้งกำแพงและประตูที่ปิดอยู่ เป็นสิ่งที่กั้นบังไว้ไม่ให้ได้เห็นหรือได้ยิน แต่กำแพงและประตูก็อาจมีช่องมีรูให้แอบฟังหรือแอบดูได้ จึงเปรียบว่ากำแพงมีหู ประตุมีช่อง หรือ กำแพงมีหู ประตุมีตา

สำนวนนี้บางทีมีผู้ใช้ผิดว่า *หน้าต่างมีหู ประตุมีช่อง

กินข้าวต้มกระโจมกลาง

กินข้าวต้มกระโจมกลาง เป็นสำนวนเปรียบการกระทำที่เร่งรีบผลีผลามโดยไม่พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน มักทำให้เกิดผลเสียขึ้นแก่ตนเองได้ เหมือนกับการรีบจ้วงกินข้าวต้มร้อน ๆ จากกลางชาม ข้าวต้มอาจลวกปากจนลิ้นพอง คำว่า **กระโจม** ในที่นี้หมายถึง ผลีผลามโถมเข้าไป สำนวน **กินข้าวต้มกระโจมกลาง** ใช้พูดเป็นข้อคิดสะกิดใจให้กระทำสิ่งใด ๆ อย่างรอบคอบ ตามขั้นตอนอย่าเร่งรีบหรือผลีผลาม เช่น **ถ้าจะซื้อที่ดินก็ต้องตรวจดูโฉนดให้ถูกต้อง อย่ากินข้าวต้มกระโจมกลาง รีบซื้อไปจะถูกลอก**

กินข้าวหม้อเดียวกัน

กินข้าวหม้อเดียวกัน เป็นสำนวน มีความหมายว่า กินข้าวที่หุงในหม้อใบเดียวกัน สำนวนนี้มาจากพฤติกรรมของคนที่อยู่เป็นครอบครัว ย่อมจะกินข้าวจากหม้อที่หุงครั้งเดียวในแต่ละมื้อ อาหารหลักของคนไทยคือข้าว คนไทยกินข้าวทุกวัน บางคนกินวันละมื้อเดียว แต่บางคนก็กินหลายมื้อ คนที่กินข้าวจากหม้อเดียวกัน คือ คนในครอบครัวเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็ครอบครัวเล็กที่มีเพียง พ่อ แม่ ลูก หรือครอบครัวใหญ่ที่มีปู่ย่าตายายและลุงป้าน้าอาอยู่ด้วยก็ตาม คนในครอบครัวเดียวกันควรรักใคร่สมัคสมานสามัคคีกัน ไม่แตกแยกทะเลาะเบาะแว้งกัน ในบางครั้งอาจนำคำว่า **กินข้าวหม้อเดียวกัน** มาใช้เป็นสำนวนในความหมายที่กว้างขึ้น หมายถึง คนที่อยู่ในขณะเดียวกัน ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน และผูกพันกันอย่างใกล้ชิด เหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน เช่น *เราเป็นลูกเฒ่าเดียวกัน กินข้าวหม้อเดียวกันก็ต้องรักใคร่กลมเกลียวกัน*

กมภกรรณทดน้ำ

กมภกรรณทดน้ำ ประกอบด้วยคำว่า **กมภกรรณ** กับ **ทดน้ำ** **กมภกรรณ** เป็นตัวละครยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นน้องของ ทศกัณฐ์ คำว่า **ทดน้ำ** หมายถึง กั้นหรือขวางทางน้ำ คำว่า **ทด** มาจากคำภาษาเขมร **ทส** [ตั่วะฮ์] แปลว่า ขัดหรือขวาง

ตามเรื่อง กุมภกรรณจำเป็นต้องช่วยทศกัณฐ์ทำศึกกับ พระราม กุมภกรรณคิดอุบายตัดศึกโดยเนรมิตกายให้ใหญ่เท่าภูเขา แล้วไปนอนขวางทางน้ำเพื่อมิให้น้ำไหลไปถึงที่ตั้งทัพของพระราม ไพร่พลของพระรามจะได้อดน้ำตายภายในเจ็ดวัน เมื่อพระรามรู้อุบาย ของกุมภกรรณจึงใช้ให้หนุมานไปทำลายพิธีทدنน้ำของกุมภกรรณ เกิดการต่อสู้กันจนกุมภกรรณพ่ายแพ้หนีกลับเข้าเมืองไป

กุมภกรรณทدنน้ำ นำมาใช้เป็นสำนวน หมายถึง ผู้ที่นอน เกะกะขวางทางคนอื่น เช่น *หลีกไปให้พ้นทางหน่อย คนจะเดิน มานอนเป็นกุมภกรรณทدنน้ำอยู่ได้*

ขนทรายเข้าวัด

ประเพณีขนทรายเข้าวัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นประเพณี ที่มีมาแต่โบราณ โดยสมมุติว่าบริเวณรอบ ๆ พระวิหารเป็นเสมือนหนึ่ง สีสันดรสมุทรที่ปูลาดด้วยทรายขาว ตรงกลางมีเขาพระสุเมรุ คือ พระวิหารซึ่งเป็นที่ประทับขององค์พระศาสดาคือพระประธาน

บางท่านกล่าวว่าการที่คนเดินเข้าไปในวัด เมื่อออกมาอาจมี เศษทรายติดเท้ามาด้วย จึงต้องขนทรายเข้าวัดด้วยการนำมาก่อเป็น พระเจดีย์ในเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นการทดแทน บางวัดก็ให้ แต่ละคนสร้างเป็นเจดีย์ขนาดเล็กไปทั่วบริเวณวัด บางวัดก็ให้ร่วมกัน สร้างเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่เพียงองค์เดียว ซึ่งก็ถือว่าเป็นกุศลโลบาย อีกอย่างหนึ่งที่จะให้พระสามารถนำทรายไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้

ขมื่นกับปุน

ขมื่นกับปุน เป็นสำนวน หมายถึง ไม่ถูกกัน, เข้ากันไม่ได้, ทะเลาะกันอยู่ประจำ, ใช้เปรียบคนที่ไม่ถูกกัน อยู่ด้วยกันไม่ได้ มักวิวาทกัน เช่น *พี่น้องสองคนนี้อย่างกับขมื่นกับปุน เข้าใกล้กันทีไร เป็นต้องทะเลาะกันทุกที*

ในสมัยก่อนคนไทยนิยมกินหมาก วิธีการกินหมากนั้นคือ ใช้ปูนแดงบ้ายบนใบพลู ม้วนจีบเป็นรูปยาว ๆ แล้วเคี้ยวกับหมาก อาจเคี้ยวยาจืดหรือยาฉุนและเครื่องหอมอื่น ๆ เช่น กานพลู พิมเสน ร่วมไปด้วย เมื่อเคี้ยวแล้วจะมีน้ำลายออกมาปนกับหมากพลูเป็น น้ำหมากสีแดงซึ่งผู้กินหมากจะบ้วนทิ้ง ปูนแดงนี้ทำจากหินปูนหรือ เปลือกหอยเผาให้ไหม้เป็นผง มีสีขาว เมื่อนำปูนขาวนี้มาผสมกับ น้ำมันซึ่งมีสีเหลือง จะเกิดปฏิกิริยาทำให้ปูนเปลี่ยนสีเป็นสีแดงทันที ขมื่นกับปุนที่มีปฏิกิริยากันเช่นนี้ คนโบราณถือว่าเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน จึงนำมาเปรียบกับคนที่ไม่ถูกกัน มักวิวาทกัน ว่า เหมือน**ขมื่นกับปุน**

ขึ้นคาน

ขึ้นคาน เป็นสำนวน หมายถึง มีอายุเลยวัยแต่งงานแล้ว แต่ยังไม่แต่งงาน เดิมเป็นคำที่มีความหมายในเชิงเยาะเย้ยเล็กน้อย เพราะแต่โบราณมานิยมให้ผู้หญิงแต่งงานเพื่อให้มีผู้ดูแลและป้องกันภัย ผู้หญิงที่ไม่แต่งงานอาจจะเป็นเพราะหาผู้ที่คู่ควรหรือถูกใจไม่ได้ เช่น *เพื่อนเรานี้คงจะ**ขึ้นคาน**แน่ ๆ อายุเกือบ ๔๐ แล้ว ยังไม่พบใคร ถูกใจเลย*

คำว่า **ขึ้นคาน** เป็นสำนวนมาจากการเรียกเรือที่ยกขึ้นพาดไว้บนคานเพื่อซ่อมรอยรั่ว ยาชัน ทาน้ำมันใหม่ ในตอนนั้นเรือจึงใช้ประโยชน์ไม่ได้ ค้างเต็งอยู่บนคาน ต่อมาจึงนำคำว่า **ขึ้นคาน** มาเปรียบกับหญิงที่มีอายุมากและอยู่เป็นโสด

คนชายขอบ

คนชายขอบ คือ คนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม มักหมายถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับบริการหรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ เป็นคนที่ต้องดูแลตนเอง และมีวัฒนธรรมของตนเอง ที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในเมือง

คนชายขอบ ต่างกับคนหลังเขา ตรงที่คนหลังเขานั้นการไม่รับรู้ข่าวสาร จึงกลายเป็นคนที่ไม่ทันสังคม ไม่ทันโลก แต่**คนชายขอบ** เน้นคนที่มีอิสระ มีพฤติกรรม ความคิด หรือวัฒนธรรมของตนเอง และพยายามให้สังคมยอมรับกลุ่มของตน

คนหลังเขา

คนหลังเขา หมายถึง คนที่ไม่รู้เรื่องราวอะไร คนที่ไม่ได้รับข่าวสาร เพราะอยู่ไกลถึงหลังเขา แต่โบราณมาคนที่อยู่ป่าอยู่เขามักจะไม่ได้รับข่าวสาร ไม่รู้เรื่องความเป็นไปของบ้านเมือง ไม่ได้รับความรู้ทางวิทยาการหรือเทคโนโลยีใด ๆ ไม่ทราบความก้าวหน้าของโลก

ก็เป็นคนที่ล้าหลังไม่ทันคนอยู่แล้ว ยิ่งถ้าอยู่หลังเขาก็ยิ่งไกลออกไปอีก ความไม่รู้ ไม่ทันคน ไม่ทันความก้าวหน้าของโลกก็ยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ

สรุปว่า **คนหลังเขา** คือคนที่โง่เพราะไม่รู้ เช่น *คุณไม่ติดตามข่าวคราว ไม่เรียนรู้วิทยาการอะไร ก็จะเป็นคนหลังเขา*

คบสองหนองแหก

คบสองหนองแหก เป็นสำนวน หมายความว่า ความลับใดที่รู้ถึงบุคคลที่สองแล้ว ก็มักจะมีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้นตามมา เหมือนหนองน้ำที่มีปลาอาศัยอยู่มาก หากบอกให้คนอื่นรู้ ก็จะมีคนมาจับปลาในหนองนั้น ถ้ามากันมาก ๆ ปลา ก็จะหมดหนอง หรือคนจะไปลุยจนหนองนั้นถูกเหยียบย่ำทำลาย

คำว่า **คบ** เป็นคำกริยา หมายถึง เข้าเป็นพวกเดียวกัน เช่น **คบค้า คบหา** ได้แก่การไปมาหาสู่เข้าเป็นพวกเดียวกัน **คบสอง** คือ ยอมให้คนคนหนึ่งมาเข้าเป็นพวกด้วย ส่วน **หนองแหก** คือ แอ่งน้ำหรือหนองน้ำที่ถูกเหยียบย่ำจนละลาย

คบสองหนองแหก เป็นสำนวนโบราณที่มุ่งสอนให้รู้ว่า ถ้ามีความลับ ไม่ควรบอกให้คนอื่นทราบ เพราะจะไม่สามารถเก็บความลับนั้นได้ เช่น *บอกแล้วว่าซุ่มตรงนี้เจียบเจียบดี เหมาะที่จะมานั่งดูหนังสื่อสอ แต่ดูซิตอนนี้คนเยอะแยะอะอะไปหมด ฉันไม่น่าบอกให้เธอรู้เลย คบสองหนองแหกแท้ ๆ*

คลื่นใต้น้ำ

คำว่า **คลื่นใต้น้ำ** เป็นศัพท์ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า **swell** หมายถึง คลื่นในมหาสมุทรที่มีช่วงคลื่นยาวสม่ำเสมอและยอดเรียบ เคลื่อนตัวมาจากแหล่งกำเนิดที่อยู่ไกลมาก คลื่นใต้น้ำเป็นคลื่นที่มองเห็นไม่ชัดเมื่ออยู่ในทะเลลึก แต่เมื่อเคลื่อนที่ถึงฝั่งจึงเป็นคลื่นขนาดใหญ่ ชาวเรือถือว่าเป็นสัญญาณบอกเหตุว่าจะเกิดพายุ

คลื่นใต้น้ำ นำมาใช้เปรียบเทียบความเคลื่อนไหวอย่างลับ ๆ เพื่อต่อต้านหรือก่อความไม่สงบ เช่น *เวลานี้บ้านเมืองดูเหมือนสงบ แต่ความจริงก็มีกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวเป็นคลื่นใต้น้ำอยู่*

คว่ำบาตร

คว่ำบาตร หมายถึง ไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย เป็นสำนวนที่มีที่มาจากกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศไม่ให้คบอุปาสกอุปาสิกาผู้ประกอบด้วยโทษประการใด ๆ ใน ๘ ประการ ได้แก่ ๑. พยายามทำให้ภิกษุเสื่อมลาภ ๒. พยายามทำให้ภิกษุได้รับความเสียหาย ๓. พยายามทำให้ภิกษุอยู่ไม่ได้ ๔. ด่าหรือบริภาษภิกษุ ๕. ทำให้ภิกษุแตกกับภิกษุด้วยกัน ๖. ตีเตียนพระพุทธ ๗. ตีเตียนพระธรรม และ ๘. ตีเตียนพระสงฆ์ พระสงฆ์จะทำสังฆกรรมในเขตสีมา เรียกว่า **พิธีคว่ำบาตร** โดยภิกษุรูปหนึ่งจะประกาศบรรยายโทษคุณโทษผู้ผู้นั้นและเสนอให้สงฆ์คว่ำบาตรเขา ด้วยการไม่ยอมเกี่ยวข้อด้วย

ไม่ยอมรับประทานอาหารที่ถวาย ไม่ยอมแสดงธรรมให้ ไม่ยอมทำพิธีเกี่ยวกับศพของผู้นั้น แต่ถ้าผู้นั้นรู้สึกตัวมาขอมาต่อหน้าคณะสงฆ์ รับรองว่าจะไม่ประพฤตินั้นอีก พระสงฆ์ก็จะทำพิธีสวดประกาศยกโทษให้ เรียกว่าพิธีหยาบบาตร

สำนวน คำว่าบาตร นำมาใช้โดยทั่วไปในความหมายว่าไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย ซึ่งตรงกับคำว่า **boycott** ในภาษาอังกฤษ เช่น **สหรัฐคว่ำบาตรพม่าด้วยการห้ามนำเข้าสินค้าทุกประเภทจากพม่า**

คอหอยกับลูกกระเดือก

คอหอย เป็นคำที่ใช้เรียกอวัยวะภายในลำคอ ซึ่งเป็นช่องผ่านของลมหายใจและอาหาร ตั้งแต่หลังโพรงจมูก หลังช่องปากลงไปจนถึงหลังกล่องเสียงแล้วต่อกับหลอดอาหาร

แม้ว่าคอหอยจะทำหน้าที่ทั้งเป็นทางเดินอาหารและทางเดินของลมหายใจ แต่จะไม่ทำหน้าที่ดังกล่าวพร้อมกัน สิ่งที่จะช่วยให้คอหอยทำหน้าที่แยกกันเช่นนั้นได้คือ **กล่องเสียง** หรือที่มองเห็นจากด้านนอกเป็น **ลูกกระเดือก** ร่างกายมีระบบประสาทควบคุมการทำงานของ การหายใจและการกินอาหารให้สอดคล้องกัน โดยขณะหายใจ ทางจมูก ปากมักจะปิดและลิ้นจะอยู่เต็มช่องปากพอดี ลูกกระเดือกจะอยู่นิ่ง ขณะที่กลืนอาหารลูกกระเดือกจะเคลื่อนที่ขึ้นไปชนกับโคนลิ้น ทำให้ฝาของกล่องเสียงที่อยู่ทางด้านหน้า พับไปทางด้านหลังปิดกล่องเสียง อาหารจึงเคลื่อนไปทางด้านหลังกล่องเสียง

เข้าสู่หลอดอาหาร การทำงานแบบประสานเป็นอย่างดีหรือเข้ากันได้ดี และแยกกันไม่ออกดังกล่าว จึงมีสำนวนว่า **คอหอยกับลูกกระเดือก** หมายถึง คน ๒ คนที่เข้ากันได้แยกกันไม่ออก หรือมีความเห็นคล้อยตามกันเสมอ

คาหนังคาเขา - คาหลังคาเขา

สำนวน **คาหนังคาเขา** สันนิษฐานว่ามาจากการลักขโมยวัวควายในสมัยก่อน มีผู้ใช้เพี้ยนไปเป็น **คาหลังคาเขา** ที่มาของสำนวนนี้อธิบายได้ว่า ถ้าขโมยนั้นถูกจับได้ในขณะที่กำลังล้มวัวควาย มีหนังและเขาอยู่ตรงหน้า เรียก **คาหนังคาเขา** แต่ถ้าถูกจับได้ในขณะที่กำลังขี่ควายที่ขโมยมา เรียก **คาหลังคาเขา** ต่อมาจึงได้นำสำนวนนี้มาใช้ในกรณีอื่น ๆ ด้วย

คาหนังคาเขา ใช้ในความหมายว่า จับได้ในขณะที่กำลังทุจริต และพบของกลางอยู่ที่ผู้กระทำผิด หรือจับได้ว่ากระทำผิด โดยมีหลักฐานอยู่ในที่เกิดเหตุ เช่น **เขาขโมยรถมา ถูกตำรวจจับได้ คาหนังคาเขา**

โคมลอย

โคมลอย เป็นชื่อเครื่องตามไฟชนิดหนึ่งที่จุดไฟแล้วปล่อยให้ลอยไปในอากาศ

นอกจากนี้ **โคมลอย** ยังเป็นสำนวนที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมัยนั้นมีหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษฉบับหนึ่งชื่อ **พังก์ (Punch)**

ที่หน้าแรกของหนังสือมีรูปโคมซึ่งลอยอยู่ในหนังสือนั้นมักมีเรื่องตลกแบบฝรั่ง แต่คนไทยเห็นว่าไม่เข้ากับเรื่องและไม่เห็นว่าขบขัน ดังนั้นเวลาที่ใครพูดอะไรที่ไม่เข้ากับเรื่อง ก็มักเรียกว่า โคมลอย หรือ โคม

ในปัจจุบัน ความหมายของสำนวนนี้เปลี่ยนแปลงไป หมายถึงข่าวลือที่เหลวไหล ไม่มีมูล หรือไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าเป็นความจริง เช่น เรื่องการปรับเงินเดือนของข้าราชการเดือนตุลาคมคราวนี้ไม่ใช่ข่าวโคมลอย, ใครนะลือกันว่าเขาถูกล็อตเตอรี่รางวัลที่ ๑ ที่แท้เป็นข่าวโคมลอย

เงยหน้าอ้าปาก - ลืมตาอ้าปาก

สำนวนว่า เงยหน้าอ้าปาก หมายความว่า มีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมพอทัดเทียมเพื่อน โดยที่ไม่รู้สึว่าตนเองต่ำต้อย

เงยหน้า หมายถึง การยกหน้าขึ้นมองผู้อื่นได้ ส่วน อ้าปาก หมายถึง การที่สามารถเปิดปากพูดคุยกับผู้อื่นได้ เมื่อมีฐานะดีขึ้นก็สามารถที่จะเงยหน้ามองและพูดคุยกับผู้อื่นได้ โดยไม่ต้องก้มหน้าหลบอีกต่อไป

สำนวนนี้มักจะใช้กับผู้ที่เดิมมีฐานะยากจน ต้องคอยก้มหน้าหลบหน้าคนอื่น เมื่อมีฐานะดีขึ้น ก็พอจะเงยหน้าขึ้นสู้กับผู้อื่นได้ สามารถออกเสียงแสดงความคิดเห็นได้ กล้าที่จะพูดตอบโต้ได้ เช่น เดิมเรากียากจน ตั้งแต่เราปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เราก็พอจะเงยหน้าอ้าปากได้

สำนวนนี้บางคนใช้ว่า ลืมตาอ้าปาก ก็มี

จมปลัก

จม หมายถึง หายลงไปในดินหรือน้ำ หรือหมายถึงทำให้อยู่ใต้น้ำ เช่น เทวรูปองค์นี้ถูกทิ้ง**จม**ดินมานานนับศตวรรษ, เขากระโดดออกจากเรือก่อนที่เรือจะ**จม**ลง, นักบินทิ้งระเบิด**จม**เรือข้าศึก

นอกจากนี้ คำว่า **จม** ยังมีความหมายโดยปริยายว่า อยู่กับที่ เช่น เขา**จม**อยู่กับความทุกข์, เก็บเงินไว้เฉย ๆ เงิน**จม**อยู่เปล่า ๆ ไม่ได้ประโยชน์อะไร, เขา**จม**อยู่กับกองหนังสือทั้งวัน

ส่วน **ปลัก** หมายถึง แอ่งที่เป็นโคลนเลน เช่น ควายนอน**แช่ปลัก**, ม้าวิ่งเตลิดตกลงไปใน**ปลัก**

เมื่อใช้ **จมปลัก** เป็นสำนวน จะหมายความว่า ติดอยู่ที่เดิม, ติดอยู่กับที่ ทำให้ไม่เจริญก้าวหน้า, เช่น พี่สาว**จมปลัก**อยู่แต่ในบ้าน ความคิดอ่านจึงล้าหลังสาวที่ออกไปทำงานนอกบ้านไม่ได้, คนมีความสามารถอย่างคุณไม่ควร**จมปลัก**อยู่ในบริษัทนี้ ควรจะหาบริษัทที่คุณมีโอกาสก้าวหน้ากว่านี้

โจรห้าร้อย

คำว่า **โจรห้าร้อย** เดิมเป็นคำกล่าวเปรียบว่าโจรมีจำนวนมาก สำนวน **โจรห้าร้อย** น่าจะมาจากอรรถกถาของคัมภีร์ธรรมบท กล่าวถึง **เดียรธีร์ ๕๐๐ คนกับโจร ๕๐๐ คน**ร่วมกันวางแผนสังหารพระโมคคัลลาน์ เนื่องจากพระโมคคัลลาน์ทำให้สาวกจำนวนมากของเหล่าเดียรธีร์หันมานับถือพระพุทธศาสนา คำว่า **ห้าร้อย** นอกจากจะ

ปรากฏในสำนวนว่า **โจรห้าร้อย** แล้ว ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ยังปรากฏคู่กับคำอื่นอีกด้วย เช่น *อนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายภัตตาหาร แต่พระภิกษุ ๕๐๐ รูป* ต่อมาเมื่อใช้คำว่า **โจรห้าร้อย** มีความหมายว่า โจร, โจรชั่ว, เช่น *จันทโครบพานางโมราเดินป่าไปพบโจรห้าร้อยผู้หนึ่ง ระหว่างทาง* ปัจจุบันเมื่อตัดใช้แต่เพียง **ห้าร้อย** ก็หมายถึง คนเกเร คนไม่ดี เช่น *ไอ้เด็กห้าร้อย วัน ๆ ไม่เรียนหนังสือ เอาแต่ซิ่งมอเตอร์ไซค์ ไปทั่ว*

คำว่า **โจรห้าร้อย** เขียนเป็นตัวหนังสือไม่ใช่ตัวเลข เพราะเป็น สำนวน

ใจปลาชิว

สำนวนไทยหลายสำนวนมักนำลักษณะ นิสัย หรือพฤติกรรม ของสัตว์บางชนิดมาเปรียบ **ใจปลาชิว** ก็เป็นอีกสำนวนหนึ่ง **ใจปลาชิว** มีความหมายว่า ใจเสาะ, ไม่อดทน, ยอมแพ้ง่าย

ปลาชิวเป็นปลาน้ำจืดตัวเล็ก ๆ อยู่เป็นฝูง ชอบอยู่ในแหล่ง น้ำใส ถ้าน้ำขุ่นจะลอยหัวขึ้นมาที่ผิวน้ำ เมื่อจับขึ้นมาพื้นน้ำจะตาย ทันที จึงนำลักษณะของปลาชิวมาเปรียบกับคนที่ไม่มี ความอดทน ใจเสาะ กลัว หรือร้องไห้ง่าย ๆ ว่า มีใจเหมือนปลาชิว เช่น *หมอยังไม่ทัน จะฉีดยาให้ ก็เป็นลมไปซะแล้ว* **ใจปลาชิว**จริง ๆ, นายนี้ **ใจปลาชิว** อย่างนี้ จะไปเป็นทหารได้อย่างไร

ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน เป็นสำนวนที่กล่าวถึงคนที่นำสิ่งที่เป็นอันตราย เป็นศัตรูเข้ามาสู่บ้านของตนเอง จึงทำให้เกิดความเสียหายกับบ้านเรือนหรือครอบครัวของตน

ชักน้ำเข้าลึก เป็นคำอธิบายอาการที่ชาวนาทนต์น้ำเข้านาเข้าสวนเพื่อบำรุงเลี้ยงต้นข้าวต้นไม้ แต่ถ้าน้ำเข้ามามากจนลึกเกินไป ก็จะเป็นอันตราย ส่วน **ชักศึกเข้าบ้าน** หมายความว่า ชักน้ำให้เกิดศึกนำศัตรูมาทำลายบ้านเมืองของตน

ความหมายหลักของสำนวนนี้อยู่ที่ความว่า **ชักศึกเข้าบ้าน** ส่วน **ชักน้ำเข้าลึก** เป็นส่วนเสริมให้สอดคล้องกับสำนวน **ชักศึกเข้าบ้าน** เท่านั้น **ชักศึกเข้าบ้าน** ใช้เป็นคำตำหนิผู้ที่ทรยศต่อบ้านเมือง ชักนำศัตรูมาทำลายบ้านเมืองของตนเพียงเพราะต้องการอำนาจหรือผลประโยชน์บางอย่าง คนที่ไปคบคนต่างชาติ ให้คนต่างชาติเข้ามาทำร้ายชาติบ้านเมือง เป็นคนที่**ชักศึกเข้าบ้าน** เป็นคนเลวที่สมควรถูกประณาม

ชักแม่น้ำทั้งห้า

คำว่า **ชัก** หมายถึง ยกมาอ้าง เช่น **ชักตัวอย่าง** ใช้ในสำนวน **ชักแม่น้ำทั้งห้า** หมายความว่า พุดจาหวานล่อมหรืออ้างเหตุผลต่าง ๆ เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ เช่น *คุณต้องการอะไรก็บอกมาตรง ๆ อย่าง मैंชักแม่น้ำทั้งห้าอยู่เลย*

สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องมหาชาติ แม่น้ำทั้งห้าคือ แม่น้ำสายใหญ่ในอินเดีย ๕ สาย ได้แก่ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู และมहि เมื่อชูชกจะทูลขอสองกุมารจากพระเวสสันดร ชูชกได้พูดจา หว่านล้อมยกยอพระเวสสันดรว่ามีพระทัยกว้างเหมือนแม่น้ำทั้งห้านั้น

ชักหน้าไม่ถึงหลัง

ชักหน้าไม่ถึงหลัง เป็นสำนวน หมายความว่า ขัดสนเพราะ รายได้ไม่พอคุ้มกับรายจ่าย, รายได้ที่รับมาเมื่อต้นเดือนไม่พอใช้ไปถึง ปลายเดือน

สำนวนนี้มีที่มาจากการนุ่งผ้า หากผ้าที่นุ่งสั้นไปไม่สามารถ หุ้มตัวได้ ก็จะมีผ้าที่หุ้มได้แต่ด้านหน้า ไม่ถึงด้านหลัง เมื่อนำสำนวนนี้มาใช้ คำว่า **หน้า** ในที่นี้หมายถึงช่วงหน้าคือช่วงแรกของเดือน **หลัง** คือ ช่วงหลังของเดือน ถ้ารายจ่ายน้อยกว่ารายได้แม้เพียงเล็กน้อย ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นหนี้เป็นสินใคร แต่ถ้ารายจ่าย มากกว่ารายได้แม้เพียงเล็กน้อย ก็จะต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา เรียกว่า **ชักหน้าไม่ถึงหลัง** ถ้า**ชักหน้าไม่ถึงหลัง**ทุกเดือนก็คงจะต้องเป็นหนี้ เพิ่มและพอกพูนขึ้นไปเรื่อย ๆ ฉะนั้น ถ้าต้องการมีชีวิตที่เป็นสุข ก็ต้อง พยายามเพิ่มรายได้ขึ้น ลดรายจ่ายลง และดำรงชีพอยู่อย่างพอเหมาะ พอสมแก่ฐานะและรายได้ของตน

ชั้วกัปชั้วกัลป์

คำว่า กัป มาจากภาษาบาลี ส่วนคำว่า กัลป์ มาจากภาษาสันสกฤต ทั้ง ๒ คำมีความหมายเหมือนกันว่า ระยะเวลาอายุของโลก คือ ระยะเวลาตั้งแต่สร้างโลกจนถึงเกิดไฟประลัยกัลป์ใหม่โลกหมด เรียกว่า ๑ กัป หรือ ๑ กัลป์ เวลา ๑ กัป นั้น ท่านนับด้วยการเปรียบเทียบว่า มีที่แห่งหนึ่งกว้าง ๑ โยชน์ ยาว ๑ โยชน์ มีกำแพงโดยรอบสูง ๑ โยชน์ เอาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดบรรจุไว้ให้เต็ม ทุก ๑๐๐ ปี ให้เอาเมล็ดฝักกาดออกไป ๑ เมล็ด เมล็ดฝักกาดหมดจากที่นั่นเมื่อไร นับเท่ากับเวลา ๑ กัป เวลา ๑ กัป จึงเป็นเวลาที่ยาวนานเกินนับได้ **ชั้วกัปชั้วกัลป์** หมายถึง ตลอดเวลาชั้ว ๑ กัป คือ เวลาชั้วอายุของโลกหนึ่งโลก ใช้เป็นสำนวน หมายถึง ระยะเวลาที่ยาวนานมาก เช่น คนโกงชาติอย่างนี้ขอให้ตกรก**ชั้วกัปชั้วกัลป์**, พวกที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ ฉันทอยากจะแข่งให้ไปทนทุกข์ทรมานในนรกนาน**ชั้วกัปชั้วกัลป์**

ชั้วเคี้ยวหมากจืด

ชั้วเคี้ยวหมากจืด เป็นสำนวนที่ใช้บอกเวลา โดยเทียบกับระยะเวลาในการเคี้ยวหมาก ๑ คำ คือตั้งแต่เริ่มเคี้ยวหมากจนหมากจืดหมดคำ การเคี้ยวหมากของคนแต่ก่อนเรียกว่า **กินหมาก** แต่ไม่ได้กินจริง ส่วนมากจะนำหมาก ใบพลูที่บ้ายปุนแล้ว เคี้ยวรวมไปกับเกลือพิมเสน กานพลู สีเสียด ใบเนียม และเครื่องหอมอื่น ๆ เคี้ยวไปพอกหมากพลูผสมกับน้ำลายกลายเป็นน้ำหมากสีแดงก็บ้วนทิ้ง

เสียครึ่งหนึ่งแล้วเคี้ยวต่อไป พอมีน้ำหมากก็บ้วนน้ำหมากทิ้ง ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนหมากหมดรส เรียกว่า **หมากจืด** จึงคายชานหมากทิ้ง คนโบราณกะระยะเวลาที่เคี้ยวหมากคำหนึ่ง ๆ จนจืด ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๒๐-๓๐ นาที มาใช้อธิบายช่วงเวลาหนึ่ง เช่น เรารออยู่นาน **ชั่วเคี้ยวหมากจืด** เห็นจะได้ *กว่าเขาจะพาเราเข้าไปพบท่านเจ้าคุณ, จากที่นี่ถ้าเดินไปบ้านกำนัน ก็ไกลชั่วเคี้ยวหมากจืดนั้นแหละ* ในสมัยโบราณยังไม่มีนาฬิกาบอกเวลา จึงมักคำนวณเวลาด้วยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ทำอยู่เป็นประจำ สำนวน **ชั่วเคี้ยวหมากจืด** ปัจจุบันคนที่ไม่เข้าใจจึงใช้แผลงว่า ***ชั่วเคี้ยวหมากเหล็ก** ซึ่งไม่ถูก

ชั่วลัดนิ้วมือ

ชั่วลัดนิ้วมือ หรือ **ชั่วลัดนิ้วมือเดียว** หมายถึง ระยะเวลาที่งอนิ้วมือเข้ามาแล้วดีดออกไป จึงเป็นเวลาสั้นมาก **ชั่วลัดนิ้วมือ** นำมาใช้เป็นสำนวน หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่สั้นมาก มักใช้บอกระยะเวลาในการเดินทางไกลของผู้มีอิทธิฤทธิ์ ซึ่งสามารถเหาะเหินไปถึงที่หมายได้อย่างรวดเร็ว เช่น *หนุมานเหาะไปชั่วลัดนิ้วมือเดียวก็ถึงกรุงลงกา, พญาครุฑบินไปชั่วลัดนิ้วมือก็ถึงวิมานฉิมพลี* **ชั่วลัดนิ้วมือ** เป็นสำนวนที่ใช้ในวรรณคดีมากกว่าจะใช้ในภาษาพูด

สำนวนที่มีความหมายใกล้เคียงกับสำนวน **ชั่วลัดนิ้วมือ** หรือ **ชั่วลัดนิ้วมือเดียว** น่าจะเป็นสำนวนว่า **ชั่วพริบตา** หรือ **ชั่วพริบตาเดียว** เช่น *เปลวชั่วพริบตาเดียวชนมภัก์หมดเสียแล้ว*

ชีพจรลงเท้า

ชีพจรลงเท้า เป็นสำนวน มีความหมายว่า ต้องเดินทางท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ อยู่ไม่ติดที่

สำนวนนี้เดิมใช้ว่า **เทพจรลงเท้า** คำว่า **เทพจร** หนังสืออักขรธานิศรับท ของหมอปรีดเล ให้ความหมายไว้ว่า “เส้นในตัวคนที่มันเดินอยู่ที่ข้อมือข้อเท้า” **เทพจร** ก็คือสิ่งที่เรียกว่า **ชีพจร** ในปัจจุบันนั่นเอง

คำว่า **เทพจร** อาจแปลว่า **เทวดาจร** ทำให้นึกไปถึงเทวดาที่ท่องเที่ยวไปในสวรรค์ ไม่มีวิมานอยู่เป็นที่เป็นที่

สำนวน **ชีพจรลงเท้า** หรือ **เทพจรลงเท้า** จึงใช้ในความหมายว่า ต้องเดินทางท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ อยู่ไม่ติดที่

ซุบมือเปิบ

คำว่า **เปิบ** มีความหมายว่า ใช้ปลายนิ้วหยิบข้าวเข้าปากตนเอง ก่อนเปิบข้าว ต้องเอามือซุบน้ำให้เปียก เป็นการทำให้มีรสชาติก่อนหยิบข้าว และเพื่อไม่ให้ข้าวติดมือเวลาเปิบข้าวเข้าปากด้วยคนที่พอมมาถึงก็ลงนั่งซุบมือเปิบข้าวกิน โดยไม่ยอมมีส่วนในการหาอาหาร ประกอบอาหาร หรือตั้งสำหรับอาหาร เป็นคนที่เอาเปรียบคนอื่น

สำนวน **ซุบมือเปิบ** หมายถึง ฉวยประโยชน์จากคนอื่น โดยไม่ได้ลงทุนลงแรง สำนวนนี้ใช้ตำหนิคนที่ฉวยโอกาสเอาประโยชน์

หรือผลสำเร็จที่คนอื่นทำไว้มาเป็นของตน หรือขอมีส่วนร่วมในผลสำเร็จนั้นโดยที่ตนไม่ได้ช่วยลงแรงด้วย เช่น โครงการนี้ที่จริงเราก็ช่วยกันคิด อยู่ ๆ เขาก็**ซุบมือเปิบ**เอาไปเสนอหัวหน้าว่าเป็นความคิดของเขา, รายงานชิ้นนี้เรา ๒ คนช่วยกันทำ พอทำเสร็จเขาก็จะมาขอลงชื่อว่าได้ร่วมทำงานด้วย อย่างนี้เรียกว่า **ซุบมือเปิบ**

ช้อเหมือนแมวนอนหวด - ช้อเป็นแมวนอนหวด

ช้อเหมือนแมวนอนหวด หรือ ช้อเป็นแมวนอนหวด เป็นสำนวน มีความหมายว่า ทำเป็นช้อแต่คดโกง ไว้ใจไม่ได้ กล่าวคือ ช้อแต่ซ่อนความเจ้าเล่ห์หรือความปราดเปรี้ยวไว้ภายใน จึงมักจะใช้เป็นคำพูดในเชิงประชด เช่น เธอว่าหัวหน้าเป็นคนช้อหรือ **ช้อเหมือนแมวนอนหวด**นะซี ระวังตัวหน่อยก็แล้วกัน

ปรกติแมวจะมีอาการซึ่มเซ่าง่วงนอนในเวลากลางวัน และมักจะนอนขดอยู่ในที่แคบ ๆ เช่น ในหวด ในซอกตู้ แต่พอถึงเวลากลางคืน แมวก็จะปราดเปรี้ยวว่องไว เพราะเป็นเวลาออกหากิน เวลาแมวนอนในหวด ซึ่งเป็นภาชนะดินเผา รูปร่างคล้ายไห ใช้สำหรับนึ่งข้าวเหนียว ตัวของแมวจะคดไม่ตรง จึงนำมาพูดเปรียบเทียบกับคนที่คดว่า **ช้อเหมือนแมวนอนหวด** หรือ **ช้อเป็นแมวนอนหวด**

ดาวรุ่ง

คำว่า **ดาวรุ่ง** ในภาษาไทย มีความหมาย ๒ อย่าง อย่างแรก หมายถึง ดาวที่เห็นสุกสว่างบนท้องฟ้าในเวลาเช้ามืด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ดาวประกายพริ้ว** คำว่า **ประกาย** มาจากคำเขมรว่า **ผุกาย** แปลว่า ดาว ส่วนคำว่า **พริ้ว** แปลว่า เช้า **ประกายพริ้ว** จึงแปลว่า ดาวเช้า ซึ่งก็คือ **ดาวศุกร์** นั่นเอง

ดาวศุกร์ เป็นดาวเคราะห์ที่อยู่ใกล้โลกมากที่สุด จึงแลเห็นเป็นดาวดวงใหญ่ มีแสงสว่างชัดเจน หากเห็นในเวลาค่ำ เรียกกันว่า **ดาวประจำเมือง**

ความหมายอย่างที ๒ ของคำว่า **ดาวรุ่ง** คือ นักร้องหรือนักแสดงที่กำลังมีชื่อเสียงโด่งดัง เปรียบเสมือนดาวรุ่งที่จรัสแสงอยู่บนท้องฟ้า

ดีแต่เปลือก

ดีแต่เปลือก เป็นสำนวน ที่มีความหมายว่า ดูจากลักษณะภายนอกแล้วเห็นว่าดี แต่ภายในไม่ดีเท่าที่คาดหวัง สำนวนนี้เปรียบคนกับผลไม้ซึ่งมีเปลือกหุ้มเนื้ออยู่ เช่น ทูเรียน แตงโม กระท้อน มังคุด มะม่วง ซึ่งในบางครั้งเปลือกนอกที่ดูงาม แต่ง สดใส อาจไม่ได้เป็นเครื่องรับรองว่าเนื้อในจะดีเท่าเปลือกนอกที่มองเห็น สำนวน **ดีแต่เปลือก** นำมาใช้เปรียบคนที่มีความทำทางคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง พูดจาดีหลักการน่าเชื่อถือ แต่ภายในกลับเป็นคนที่ไม่เอางานการ ไม่รับผิดชอบ ไม่มีความสามารถอย่างที่แสดงให้ผู้อื่นเห็น เช่น

นายคนนี้ได้ปริญาเอกมาจริง ๆ หรือไปซื้อปริญยามา ทำทางดี
พูดน้ำไหลไฟดับ แต่พอให้ทำงานจริง ๆ ทำไม่สำเร็จสักอย่าง **ดีแต่**
เปลือกแท้ ๆ สำนวน **ดีแต่เปลือก** อาจใช้กับคนที่แสดงตนว่ามีฐานะ
ร่ำรวยแต่แท้จริงเป็นคนยากจน ซักหน้าไม่ถึงหลัง ก็ได้ เช่น เธอดู
ให้ดีนะ นายคนที่มาจีบเธอนะ ทำทำเป็นเศรษฐี **ดีแต่เปลือกหรือเปล่า**

ได้คิบจะเอาศอก

คิบ และ **ศอก** เป็นมาตราวัดแบบโบราณ **คิบ** เป็นความยาว
ตั้งแต่ปลายนิ้วโป้งถึงปลายนิ้วนางหรือนิ้วก้อยเมื่อกางมือและเหยียด
นิ้วทั้งสองออกจากกันเต็มที่ ส่วน **ศอก** เป็นความยาวตั้งแต่ปลาย
ข้อศอกถึงปลายนิ้วกลาง **๑ ศอก** มีความยาวเท่ากับ **๒ คิบ**

สำนวนที่ว่า**ได้คิบจะเอาศอก** เป็นคำกล่าวเตือนว่าต้องการ
จะได้มากกว่าที่ได้มาแล้ว เช่น พอบริษัทเพิ่มเงินค่าล่วงเวลาให้ตาม
คำขอ พนักงานก็ขอขึ้นเงินเดือนอีก **ได้คิบจะเอาศอก**อย่างนี้ไม่ถูกต้อง,
เขาแบ่งห้องให้อยู่ครึ่งหนึ่งก็น่าจะพอใจแล้ว จะขออยู่ทั้งห้องเลย
ได้อย่างไร **ได้คิบจะเอาศอก**ไม่ดีหรอก

ต้อยหอย

คำว่า **ต้อยหอย** ประกอบด้วยคำว่า **ต้อย** กับ **หอย** คำว่า
ต้อย หมายถึง เาของแข็งหรือของหนักเคาะ ตี หรือทุบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ให้แตกหรือหลุดออก เช่น **ต้อยหิน, ต้อยมะพร้าว, ต้อยมะขวิด**

ต้อยหอย เป็นสำนวนหนึ่งในภาษาไทย หมายถึง พุดฉอด ๆ, พุดไม่หยุดปาก สำนวนนี้มาจากการต้อยหอยเช่นหอยนางรมที่เกาะอยู่ตามหิน วิธีการต้อยเอาหอยนางรมออกมานั้น ทำได้โดยใช้ค้อนเล็ก ๆ เคาะให้เปลือกแตกออก เพื่อเอาตัวหอยที่อยู่ข้างใน เสียงค้อนกระทบเปลือกหอยจะดังอยู่เรื่อย ๆ ผู้ที่พุดไม่หยุดจึงเปรียบว่า พุดอย่างกับต้อยหอย หรือ พุดเป็นต้อยหอย

ตะเภา-ตะเภาเดียวกัน

ตะเภาเดียวกัน เป็นสำนวน หมายความว่า พวกเดียวกัน, อย่างเดียวกัน

คำว่า **ตะเภา** เป็นชื่อเรือเดินทะเลแบบจีนชนิดหนึ่ง ใช้แล่นด้วยใบ มักเรียกว่า **สำเภา** แต่บางทีก็เรียกเพี้ยนเป็น **สะเภา** หรือ **ตะเภา**

คำว่า **ตะเภา** ใน **ตะเภาเดียวกัน** หมายถึง เรือเดินทะเล ผู้ที่อพยพมาจากเมืองจีนด้วยกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือน ๆ กัน เมื่อลงเรือสำเภาอรอนแรมมาด้วยกัน ก็ย่อมทำอะไร ๆ เหมือน ๆ กัน ผู้ที่ทำอะไรเหมือน ๆ กัน จึงเรียกว่า **ตะเภาเดียวกัน** หรือ **มาตะเภาเดียวกัน** เช่น *แม่น้อยกับแม่สมศรีนี้มาตะเภาเดียวกันเลย ชอบหมกผ้าเอาไว้ตั้งหลายวันกว่าจะซัก*

นอกจากนี้ **ตะเภา** ยังเป็นชื่อลมนชนิดหนึ่งที่พัดมาจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือในฤดูร้อน เรียกว่า **ลมตะเภา**

ตั้งไข่

ตั้งไข่ เป็นสำนวน อธิบายอาการของเด็กทารกเมื่อมีอายุได้ ๗-๘ เดือนจะเริ่มยืน แต่กำลังขายังไม่แข็งแรง ยืนอยู่ไม่ได้ ยืนแล้วก็ทรุดลง ยืนแล้วก็นั่งลง ล้ม ๆ ลุก ๆ คล้ายการนำไข่มาตั้ง

ไข่มีลักษณะกลมมนจะวางตั้งขึ้นตรง ๆ ไม่ได้ ต้องมีที่รองจึงจะอยู่ได้ จึงเรียกอาการที่เด็กยืนขึ้นแล้วล้มลงว่า เหมือนกับการตั้งไข่ พ่อเด็กหัดยืน ก็จะมีบทร้องให้เด็กสนใจว่า “**ตั้งไข่ล้ม ต้มไข่กิน ไข่ตกดิน จะอดกินไข่เนื้อ**”

ตั้งรกราก

ตั้งรกราก เป็นสำนวน หมายความว่า ตั้งหลักแหล่ง, ตั้งบ้านเรือนอยู่ เช่น *เขาไปเรียนเมืองนอกแล้วเลยหางานทำ**ตั้งรกราก**อยู่ที่นั่น* สำนวน **ตั้งรกราก** มาจากคำว่า รก ซึ่งหมายถึง สิ่งที่หล่อเลี้ยงเด็กขณะอยู่ในครรภ์มารดา ในสมัยโบราณเมื่อเด็กคลอดออกมา พ่อแม่จะนำรกของเด็กใส่หม้อไปฝังไว้บริเวณบ้าน และจะปลูกมะพร้าว ๒ ต้น ไว้ข้าง ๆ หม้อรกรกนั้น มะพร้าวคู่นั้นก็เป็นเสมือนที่หมายให้ทราบตำแหน่งที่ฝังรก ที่ฝังรกรกนั้นมักเป็นบริเวณที่พ่อแม่กำหนดให้เป็นที่พักปลูกเรือนหอของลูกเมื่อตั้งครอบครัวต่อไปด้วย คำว่า **ฝังรกฝังราก** หรือ **ตั้งรกราก** จึงหมายถึง ตั้งหลักแหล่งที่อยู่, ตั้งบ้านเรือนอยู่

ตัดหางปล่อยวัด

ตัดหางปล่อยวัด เป็นสำนวนหมายถึง ตัดขาดไม่เกี่ยวข้อง, ไม่เอาเป็นธุระอีกต่อไป, เช่น **เด็กคนนี้ถูกพ่อแม่ตัดหางปล่อยวัด เพราะประพฤติตัวเกกมะเหรกเกรไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่**

สำนวนนี้มีที่มาจากการตัดหางไก่แล้วนำไปปล่อยเพื่อสะเดาะเคราะห์หรือแก้เคราะห์ ในสมัยโบราณมีหลักฐานในกฎมนเทียรบาลว่า เมื่อเกิดสิ่งที่เป็นอัปมงคล เช่นมีวิवादตบตีกันถึงเลือดตกในพระราชวัง ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยเอาไก่ไปปล่อยนอกเมือง เพื่อให้พาเสนียดจัญไรไปให้พ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีประกาศกล่าวถึงการนำไก่ไปปล่อยที่วัดเพื่อสะเดาะเคราะห์ สันนิษฐานว่าไก่ที่จะนำไปปล่อยที่วัดจะตัดหางเพื่อเป็นเครื่องหมายว่าเป็นไก่ที่ปล่อยเพื่อการสะเดาะเคราะห์ด้วย

ติเรือทังโกลน

ในการต่อเรือ แต่ก่อนจะใช้ไม้ซุงทั้งต้นนำมาเลื่อยปอกไม้ทั้ง ๔ ด้านออกแล้วเจียนหัวท้ายพอให้มีลักษณะคล้ายเรือ แต่ยังไม่ได้ขุดและตกแต่งให้มีรายละเอียดให้ดูงามและใช้งานได้ ไม้ที่ขึ้นรูปไว้เป็นเลา ๆ นี้เรียกว่า **โกลน** [โกลน] คนที่มาเห็นเรือที่ยังเป็นโกลนอยู่ อาจจะติได้ว่าไม่งามหรือไม่น่าจะใช้งานได้

สำนวน **ติเรือทังโกลน** จึงหมายถึงการติสิ่งที่ยังทำไม่เสร็จ หรือยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เช่น **นวนิยายเรื่องนี้เพิ่งจะเริ่มได้เพียง**

๒ ตอน เธอก็ว่าไม่ได้เรื่องแล้ว **อย่าติเรือทั้งโกลน**ซิเธอ บางทีก็ใช้ว่า **ติเรือทั้งโกลน** **ติโชนไม่ได้ทรงเครื่อง** เช่น **รอให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่** **เขาร่างเสร็จก่อนดีไหม** **อย่าเพิ่งติเรือทั้งโกลน** **ติโชนไม่ได้ทรงเครื่อง**

เต็ง - ค้างเต็ง

เต็ง เป็นอุปกรณ์ประกอบการเล่นสกา ทำด้วยงาหรือไม้แข็ง ๆ เป็นรูปกระปุก มีรูข้าง ๆ สำหรับให้ลูกบาศก์หรือลูกเต๋าลอดออกทางรู หรือช่องที่เจาะไว้ นั่น ก่อนจะตกลงไปบนกระดานสกา และปรากฏ เต็มให้ผู้ทอดสกาเดินตัวหมากหรือตัวสกาตามจำนวนแต่นั้น

ในบางครั้งผู้เล่นทอดลูกเต๋าลงไปในเต็งแล้ว ลูกเต๋าดิตค้าง อยู่ในเต็ง ไม่ลอดออกมาทางรูหรือช่องที่เจาะไว้ ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายรอ อยู่นานเกินควร ลูกเต๋ายัง**ค้างเต็ง**ก็ต้องทอดกันใหม่ จึงเกิดเป็นสำนวน **ค้างเต็ง** ที่หมายถึงอาการที่ค้างอยู่ยาวนาน, ไม่สำเร็จ, เช่น **วิทยานิพนธ์** **บทสุดท้ายยังค้างเต็งอยู่ ไม่เสร็จเสียที**

ถอดเขี้ยวถอดเล็บ

ถอดเขี้ยวถอดเล็บ เป็นสำนวน หมายถึง ละพยศ, ละความ เก่งกาจ, เลิกแสดงฤทธิ์, เลิกแสดงอำนาจอีกต่อไป, เช่น **นายตำรวจ** **ใหญ่คนนี้ตั้งแต่ถูกสอบสวนคราวนั้นแล้วไม่เห็นวางอำนาจกับใครอีก** **ถอดเขี้ยวถอดเล็บไปเลย**

สำนวนนี้มาจากการเปรียบเทียบที่มีพยศหรือมีอำนาจ มีฤทธิ์
 เก่งกาจว่าเหมือนกับสัตว์ร้ายที่มีเขี้ยวและเล็บที่สามารถทำร้ายผู้อื่น
 ให้บาดเจ็บหรือเป็นอันตรายได้ ถ้าเมื่อใดที่สัตว์ร้ายนั้นไม่มีเขี้ยวและ
 เล็บแล้ว ก็ไม่สามารถทำร้ายผู้อื่นอีกต่อไป คนที่เคยมีพยศ มีอำนาจ
 เมื่อละพยศหรือเลิกใช้อำนาจแล้ว เปรียบได้กับสำนวนว่า **ถอดเขี้ยว
 ถอดเล็บ**

ถอยหลังเข้าคลอง

คนไทยแต่ก่อนใช้ทางน้ำเป็นทางสัญจรหลัก แม่น้ำสายใหญ่
 มีคลองเล็ก ๆ เป็นซอยแยกออกไปทำนองเดียวกับตรอก ซอย
 ตามถนนต่าง ๆ เมื่อพายเรือออกจากคลองเล็กสู่ม่าน้ำใหญ่ก็เปรียบ
 ได้กับการทำงานที่เริ่มต้นจากงานเล็ก ๆ ไปสู่งานใหญ่ นับเป็นความ
 ก้าวหน้าในการทำงาน แต่หากแทนที่จะก้าวหน้ากลับถอยหลังไปสู่
 งานเล็ก ๆ เหมือนเดิม ก็จะมีคำเปรียบว่าเป็นการพายเรือถอยหลัง
 กลับเข้าคลอง

สำนวน **ถอยหลังเข้าคลอง** จึงหมายถึงย้อนกลับไปทำแบบ
 เดิม ๆ ซึ่งไม่ก้าวหน้าและไม่ทันสมัย เช่น *คุณจะมาคัดค้านระเบียบใหม่
 ที่จะทำให้บริษัทพัฒนาก้าวหน้าอยู่ทำไมหรืออยากจะถอยหลัง
 เข้าคลอง* สำนวนนี้มักมีผู้ใช้ผิด ๆ ว่า ***ถอยหลังลงคลอง หรือ
 *ถอยหลังลงคู**

ถังแตก

ถังแตก เป็นสำนวน มีความหมายว่า ไม่มีเงิน มักใช้ในกรณี
ที่เงินขาดมือเป็นครั้งคราว เช่น **วันนี้ถังแตก** หวาอะไรถูก ๆ กินเถอะ
ด้วยเหตุที่สำนวน **ถังแตก** มีความหมายว่า ไม่มีเงิน จึงมี
ผู้นำไปเรียกขนมชนิดหนึ่งที่ทำด้วยแป้งเป็นแผ่นโรยน้ำตาลและงาว่า
ขนมถังแตก เพราะเป็นขนมที่มีราคาถูก แม้เวลาที่ไม่มีเงินหรือที่
เรียกว่า **ถังแตก** ก็สามารถซื้อรับประทานได้ นอกจากนั้น ก็มี
ก๊วยเตี๋ยถังแตก คือ ก๊วยเตี๋ยที่มีเส้นเป็นส่วนใหญ่ ใส่ผักเล็กน้อย
ไม่มีเนื้อสัตว์

สำนวน **ถังแตก** เกิดจากการเปรียบเทียบกับถังน้ำมันรถที่แตก
ไม่สามารถเก็บน้ำมันไว้เป็นเชื้อเพลิง รถจึงไม่มีกำลังที่จะแล่นต่อไปได้
เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน **ถังแตก** จึงมีความหมายว่า หมดทุนทรัพย์
หมดเงิน แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราว

ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น-ถีลอดตวข้าง ห่างลอดตวเส้น

สำนวน **ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น** มีความหมายว่า
ดูเหมือนละเอียดถี่ถ้วน แต่ไม่ละเอียดถี่ถ้วนจริง มีช่องโหว่ซึ่งอาจ
ทำให้เกิดความเสียหายได้ เช่น **โรงงานนี้เข้มงวดเรื่องการเข้าออกของ**
ผู้ไปติดต่อ แต่คนส่งกาแฟ คนส่งหนังสือพิมพ์ กลับเข้าออกได้ทุกห้อง
ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้นแท้ ๆ

สำนวนนี้ยังหมายความว่า ประหยัดในสิ่งที่ไม่ควรประหยัด ไม่ประหยัดในสิ่งที่ควรประหยัด เช่น **เจ้านายฉันเรื่องกินละก็คิดแล้ว คิดอีก แต่ถ้าเป็นเรื่องแต่งตัวละก็ จ่ายเท่าไรก็ไม่ว่า เข้าตำรา **ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น****

สำนวนนี้ เดิมใช้ว่า **ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น** หมายความว่า ถีหรือถีถ้วน แต่ว่าข้างกลับลอดได้ทั้งตัว นั่นคือ ไม่ถีถ้วนจริง ต่อมาได้กลายเป็น **ถีลอดตาข้าง ห่างลอดตาเส้น**

ถึงพริกถึงขิง

ถึงพริกถึงขิง พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า เผ็ดร้อนรุนแรง เช่น **การโต้ว่าที่คราวนี้ ถึงพริกถึงขิง**

สำนวนนี้มาจากการปรุงอาหาร เครื่องปรุงอาหารไทยอาจใช้ ทั้งพริกและขิง พริกมีรสเผ็ด ขิงมีรสเผ็ดและร้อน อาหารที่ใส่ทั้งพริก ทั้งขิงมาก ๆ ก็จะทั้งเผ็ดทั้งร้อน

สำนวน **ถึงพริกถึงขิง** ใช้ในกรณีที่มีบุคคล ๒ ฝ่าย โต้แย้งกัน ด้วยถ้อยคำรุนแรงเผ็ดร้อน หรือต่อสู้กันอย่างดุเดือดรุนแรง เช่น **นักมวยคู่นี้ชกกันอย่างถึงพริกถึงขิง, ละครเดี๋ยวนี้อวดบทรุนแรง อย่างถึงพริกถึงขิง**

ทูลขอรตรีเคียร

ทูลขอรตรีเคียร [ทุด-ขอนแก่น-ตรี-เสียน] เป็นชื่อของพญาอัศวิน ที่เป็นน้องชาย ๓ ตนของทศกัณฐ์ เรียงตามลำดับ คือ **พญาขร พญาทูลขร และตรีเคียร** ทั้ง ๓ หลงเชื่อนางสำมนักขาซึ่งเป็นน้องสาวที่ไปกล่าวเท็จว่าถูกพระรามปลุกปล้ำ จึงยกทัพไปรบกับพระราม และถูกฆ่าตายหมดทั้ง ๓ ตน

คำว่า **ทูลขร** ใน **ทูลขอรตรีเคียร** พ้องเสียงกับคำว่า **ทุด** ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ทางราชการแต่งตั้งและมอบหมายให้เป็นผู้เจรจา และทำไมตรีกับต่างประเทศ เมื่อพูดคำว่า **ทุด** ก็มักจะต่อสร้อยเป็น **ทุดขอรตรีเคียร** ไปด้วย สำนวนนี้ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา หมายถึง **ทุด** ดังที่สมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ กล่าวไว้ว่า “การรับ**ทุดขอรตรีเคียร** เป็นประเพณีมาแต่โบราณ”

นกไร้ไม้โหด

นกไร้ไม้โหด เป็นสำนวนเก่า ประกอบด้วยคำว่า **นก ไร้ ไม้ และโหด** คำว่า **ไร้** และ **โหด** มีความหมายอย่างเดียวกันว่า **ไม่มี** **นกไร้ไม้โหด** หมายความว่า ไม่มีนกเพราะต้นไม้ไม่มีใบ สำนวนนี้มีที่มาจากการเล่นคำที่ ต้นไม้ที่ไม่มีใบเหล่านกก็จะไม่มาเกาะอาศัย ไม่มาทำรัง คำว่า **นกไร้ไม้โหด** นำมาใช้เปรียบกับบุคคลที่สิ้นอำนาจวาสนา หรือตกอับ ไม่สามารถให้คุณหรือเป็นที่พึ่งพาอาศัยแก่ใครได้แล้ว จะไม่มีใครมานอบน้อม มาฝากตัวให้ใช้สอยเหมือนเช่นเคย

เช่น เขาเกษียณอายุราชการแล้ว ไม่มีอำนาจ ไม่มีบารมี จึงไม่มีผู้มา
นอบน้อม เป็นนกไร้ไม้ทอด

น้ำขึ้นให้รีบตัก

น้ำขึ้น หมายถึง เวลาที่น้ำในแม่น้ำลำคลองมีระดับสูงขึ้น
สมัยก่อนเราใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองเพื่ออุปโภคบริโภค เมื่อถึงเวลา
น้ำขึ้น น้ำจะเต็มฝั่งใสสะอาดและตักได้ง่าย แต่เวลาน้ำลง น้ำจะ
แห้งขอดและขุ่นเพราะโคลนตมที่กั้นท้องน้ำ เราจึงมักรีบตักน้ำไว้ใช้
เมื่อน้ำกำลังขึ้น ทำให้เกิดสำนวนว่า **น้ำขึ้นให้รีบตัก**

น้ำขึ้น ในที่นี้หมายถึงโอกาสที่มาถึง คำว่า **ให้** บอกความ
บังคับหรือแนะนำแกมบังคับ สำนวนนี้จึงมีความหมายว่า เมื่อมีโอกาส
หรือเมื่อโอกาสมาถึงก็จงรีบทำ เช่น *ตอนนี้ข้าวกำลังราคาดี รีบขายเสีย
ให้หมดยั้งเถอะ อย่ามัวกักตุนไว้เลย* **น้ำขึ้นให้รีบตัก** ถ้าน้ำลงแล้ว
จะพลาดโอกาส นอกจากนั้นยังมีความหมายว่า ใช้ประโยชน์จาก
โอกาสที่มีมาให้ได้มากที่สุด เช่น *ดาราคณนี้ถือคติ**น้ำขึ้นให้รีบตัก**
เห็นว่าตนเองกำลังเป็นที่นิยมก็ต้องรีบรับงานแสดงมาก ๆ*

น้ำท่วมหลังเปิด

น้ำท่วมหลังเปิด เป็นสำนวน ใช้เปรียบเทียบว่า ไม่มีวันที่จะ
เกิดขึ้นได้, ไม่มีทางเป็นไปได้, ไม่ว่าจะนานแค่ไหนก็ไม่วันเกิดขึ้นได้,

เช่น ถ้าจะให้ฉันไปประกวดนางงามนะหรือ ใว์น้ำท่วมหลังเปิด
เสียก่อนเถอะ

เปิดเป็นสัตว์ที่มีตีนแบน ระหว่างนิ้วมีพังผืดยึดติดกันทำให้
ว่ายน้ำได้ดี เปิดจะปักหัวลงในน้ำเพื่อหาอาหารในที่น้ำตื้น ๆ แต่ตัวเปิด
จะไม่จมลงในน้ำ เพราะขนเปิดเป็นมัน ไม่เปียกน้ำ จึงกล่าวว่่าน้ำไม่มี
โอกาสท่วมหลังเปิด และนำมาใช้เป็นสำนวน

น้ำบ่อน้อย

สำนวน น้ำบ่อน้อย หมายถึง น้ำลาย เช่น ไม่มีน้ำปิดของ
จดหมายก็ใช้น้ำบ่อน้อยสิ น้ำบ่อน้อย ยังใช้เป็นปริศนาคำทายเล่นกัน
ระหว่างเด็ก ๆ ว่า “อะไรเอ่ย น้ำบ่อน้อย ใช้เท่าไรก็ไม่หมด” คำเฉลย
ก็คือ น้ำลาย สำนวนนี้มีที่มาจากเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ ๑ ตอนหนุมานได้รับมอบหมายจากพระรามให้ไปสืบข่าว
นางสีดาซึ่งถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวไปไว้ที่กรุงลงกา หนุมานได้ต่อสู้กับ
ฝ่ายทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์ใช้หอกแก้วจุดไฟเผาหนุมาน หนุมานจึงแก้เผ็ด
ด้วยการกลิ้งตัวเผากรุงลงกาแล้วไปดับไฟที่ไหม้ตัวในมหาสมุทร
แต่ไฟที่ปลายหางนั้น หนุมานทำอย่างไรก็ไม่สามรถดับได้ จึงไปขอ
ให้พระฤๅษีนารถช่วย พระฤๅษีแนะให้ใช้น้ำบ่อน้อยดับไฟ ตอนแรก
หนุมานไม่รู้ว่่าน้ำบ่อน้อยคืออะไร แต่ในที่สุดก็เข้าใจว่าคือน้ำลาย
จึงเอาหางที่ติดไฟอมเข้าไปในปาก ไฟที่ไหม้หางก็ดับ

น้ำลดตอผุด

ตอ หมายถึง เส้าหรือหลักที่ปักไว้และเหลืออยู่แต่โคน เมื่อส่วนบนหักหรือผุกร่อนไป ตอที่อยู่ในน้ำนั้นเมื่อน้ำขึ้นเราจะมองไม่เห็นเพราะน้ำท่วมมิด ต่อเมื่อน้ำลดลงก็จะมองเห็นตอโผล่ขึ้นมา ขณะที่คนมีอำนาจเปรียบเหมือนช่วงเวลาที่น่าขึ้น ความชั่วร้ายที่เปรียบเหมือนตอยังไม่มีใครเห็นเพราะอำนาจที่เปรียบเหมือนน้ำท่วมปิดบังไว้ แต่ถึงคราวหมดอำนาจซึ่งเปรียบเหมือนยามน้ำลง ความชั่วเหล่านั้นก็ปรากฏให้เห็น

สำนวน **น้ำลดตอผุด** จึงใช้หมายถึงในเวลาที่คุณหมดอำนาจ ถ้าทำความชั่วไว้ ความชั่วนั้นก็จะปรากฏขึ้นมา

บอกศาลา

บอกศาลา เป็นสำนวน เดิมมีความหมายว่า ตัดขาดจากการเป็นพ่อลูก แม่ลูก หรือเป็นญาติพี่น้องกัน ไม่นับว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันอีกต่อไป ประกาศไม่รับผิดชอบหรือตัดขาดไม่ให้ความอุปการะเลี้ยงดูอีกต่อไป

คำ **บอกศาลา** มีอยู่ในกฎหมายตราสามดวง หมายถึง **บอกลูกขุน ณ ศาลา** ซึ่งหมายถึงคณะข้าราชการชั้นสูงฝ่ายตุลาการ ให้รับทราบไว้ว่าจะไม่รับผิดชอบ ไม่รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับลูกหรือญาติที่ประพฤติเป็นโจรอีกต่อไป

ปัจจุบัน **บอกศาลา** ใช้เป็นสำนวนที่มีความหมายว่า ตัดขาด, เลิกสนใจ, เลิกเกี่ยวข้อง, ใช้กับคนหรือสิ่งอื่นก็ได้ เช่น **ฉันขอบอกศาลา** กับแม่คนนี่ ไม่นับเป็นเพื่อนกันอีกต่อไป เพราะเขาทำความเดือดร้อนให้ฉันมากเหลือเกิน, งานนี้ฉัน**ขอบอกศาลา** ไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย

เปื้อนเป็นยารู

คำว่า **รู** หมายความว่า ขับออกหรือยกเล็กหรือทิ้งไปคราวละมาก ๆ เช่น **บริษัทรูดคนงานออกทั้งหมด, เสื้อผ้าเก่า ๆ นี้ต้องรูดไปบ้าง, ลินค้ำมุ่นนี้เป็นลินค้ำรูดต้อกราคาถูก**

คำว่า **รู** ในภาษาโบราณใช้เรียกยาประเภทหนึ่งที่เป็นยาละลายหรือยาขับอย่างแรง เช่น **ยารูเสมหะ**ซึ่งใช้ผลจันทน์ กระวาน กานพลู เป็นต้น บดละเอียดแล้วผสมเหล้าขาว กินเพื่อขับเสมหะ **ยารูพยาธิ**ใช้ผลมะเกลือ รากสลอด ใบสลอด เป็นต้น บดละเอียดแล้วผสมเหล้าขาว กินเพื่อขับพยาธิไส้เดือนและพยาธิอื่น ๆ **ยารู**มีกลิ่นเหม็นและมีรสชาติขมเผื่อน ผู้ที่มีธาตุหนักต้องกินยารูบ่อย ๆ รู้สึกเปื้อนจึงมีสำนวนเปรียบว่า **เปื้อนเป็นยารู**

เปื้อนเป็นยารู หมายถึง เปื้อนสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่งมาก ราวกับสิ่งนั้นหรือคนนั้นเป็นยารูที่ไม่มีใครอยากกิน เช่น **เมื่อไรจะเลิกพูดถึงนายคนนั้นเสียที เปื้อนเป็นยารู** ชี้้เกี่ยจฟังแล้ว

โบแดง

โบแดง หมายถึง งานหรือผลงานที่มีความดีเด่นจนเป็นที่ยอมรับและยกย่อง, งานชิ้นสำคัญที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญ

กาญจนาศพนธ์ได้อธิบายที่มาของสำนวน โบแดง ว่า มาจากการประกวดเครื่องโต๊ะจีนในสมัยรัชกาลที่ ๔ เวลาประกวดแล้วของใครดี ของใครแปลก พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (พุก) ซึ่งมีความรู้เรื่องเครื่องโต๊ะจีนในสมัยนั้น จะนำผ้าแพรสีแดงมาผูกไว้เป็นเครื่องหมายว่าได้รับรางวัล สมัยต่อมาใช้โบแดงแทน และใช้ในการประกวดสิ่งอื่นด้วย เช่น ภาพจิตรกรรมที่ได้รับรางวัล งานฝีมือที่ได้รับรางวัล

ปัจจุบันคำว่า โบแดง นำมาใช้เป็นสำนวนเปรียบเทียบ หมายถึง มีความดีเด่น มักใช้ขยายคำว่า งาน หรือ ผลงาน งานที่แสดงให้เห็นฝีมืออันยอดเยี่ยมของผู้ทำ เรียกว่า งานชิ้นโบแดง เช่น เขาหวังว่าปีนี้คงจะได้ขึ้นเงินเดือน ๒ ชั้น เพราะมีผลงานชิ้นโบแดงทั้งนั้น

ประสานงา

คำว่า ประสานงา หมายถึง กิริยาของข้าง ๒ เชือกที่ใช้งาสวนแทงกัน เช่น ข้างทรงของพระนเรศวรประสานงากับข้างทรงของพระมหาอุปราชในการทำยุทธหัตถี กิริยาประสานงา หมายความว่า ข้างทรงทั้ง ๒ นั้นใช้งาเสยเข้าหากัน คำว่า ข้างประสานงา นำมาใช้เปรียบเป็นชื่อทำรำ ชื่อทำนองเพลงไทยเดิม และเป็นชื่อกลอนกลบทแบบหนึ่ง กลบทข้างประสานงามีลักษณะพิเศษ คือ ใช้เสียง

พยัญชนะต้นของ ๓ พยางค์หน้าในวรรคหลัง ซ้ำกับเสียงพยัญชนะต้นของ ๓ พยางค์ท้ายในวรรคหน้า สอดประสานกันต่อไปเหมือนกับงาช้างสวนแทงกันโดยตลอด ดังตัวอย่าง

**ป่าวสาวแก้แกลหลามตามตลาด ตั้งตลอดร้านราษฎรไม่ขาดหลั่น
มีของหลายขายค้าสารพัน สำหรับแบ่งแต่งประชันประชุมเรียง**

ปัจจุบันคำว่า **ประสานงา** ใช้เป็นสำนวน หมายถึง ปะทะกันอย่างรุนแรง เช่น **รถโดยสารประจำทางประสานงากับรถบรรทุกทำให้คนขับเสียชีวิตทั้ง ๒ คน** และยังใช้หมายถึง ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เช่น **ในที่ประชุมวันนี้ ประธานก็บรองประธานประสานงากันเรื่องงบประมาณจัดนิทรรศการ**

ปลุกเรื้อนแต่พอดัว

ปลุกเรื้อนแต่พอดัว เป็นสำนวนไทยที่สอนกันมาแต่โบราณ ให้มีความไม่ประมาท เมื่อจะทำการใด ๆ ก็ต้องกะประมาณให้พอดี พอเหมาะกับฐานะและความสามารถของตน ไม่ทำเกินตัว เปรียบกับการปลูกบ้านปลูกเรือนอยู่ มักจะพบว่าเมื่อไม่ประมาณการให้พอเหมาะจะบานปลาย คือต้องจ่ายเงินมากกว่าที่คาดการณ์

สำนวน **ปลุกเรื้อนแต่พอดัว** มักจะต่อด้วยสำนวนว่า **หวิหัวแต่พอเกล้า** เป็น **ปลุกเรื้อนแต่พอดัว หวิหัวแต่พอเกล้า หวิหัวแต่พอเกล้า** แปลว่า หวิผมพอเหมาะ กับศีรษะตน หมายความว่า แต่งผมเกล้าผมให้รับกับใบหน้า ไม่ทำมากจนเกินไป

สรุปความหมายของสำนวนนี้ คือ ทำอะไรต้องให้พอเหมาะพอควร ไม่ทำมากหรือทำใหญ่เกินตัว

ปอด

ปอด เป็นสำนวน แปลว่า กลัว และมีสำนวนที่เนื่องกับคำว่า **ปอด** คือ **ขี้ปอด** **ปอดลอย** **ปอดสั้น** **ปอดกระเส้า** **ปอดแหก** ซึ่งล้วนแต่มีความหมายว่า กลัว ทั้งสิ้น

สำนวนนี้กาญจนาคพันธุ์อธิบายว่า เกิดขึ้นตอนปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากมีโรคไข้หวัดใหญ่ระบาดและทำให้คนเจ็บที่รักษาไม่ถูกวิธีต้องตาย หมอฝรั่งอธิบายว่าเป็นเพราะปอดบวม คนเป็นหวัดจึงกลัวการเป็นปอดบวม

คำว่า **ปอด** ซึ่งตัดมาจาก **ปอดบวม** จึงมีความหมายว่า กลัว เช่น นายนี้ขี้กลัวจัง ได้ยินเสียงหมาหอนก็**ปอด**แล้ว, ครูไม่ดุหรือเธออย่าขี้**ปอด**ไปเลย

ไปลามาไหว้

ไปลามาไหว้ ประกอบด้วยคำว่า **ไป** **ลา** **มา** และ **ไหว้** หมายความว่า เมื่อไปก็ไหว้ลา เมื่อมาถึงก็ไหว้แสดงความเคารพ คำว่า **ไหว้** หมายถึง การแสดงความเคารพด้วยการพนมมือ แล้วยกขึ้นให้ปลายนิ้วชี้จดตรงหว่างคิ้ว พร้อม ๆ กับก้มศีรษะลงเล็กน้อย **ไหว้** เป็นกิริยาแสดงความเคารพนบนอบ ซึ่งผู้น้อยกระทำต่อผู้ใหญ่

หรือผู้ที่ควรเคารพนับถือ เมื่อคนไทยพบกัน ผู้น้อยจะไหว้ผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีอาวุโสก่อน เป็นการแสดงความคารวะ ผู้ใหญ่ก็จะรับไหว้ตามความเหมาะสม การทักทายด้วยการไหว้เป็นมารยาทของคนไทยทุกคนที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมาตั้งแต่เด็ก คนที่รู้จักไปลามาไหว้ จึงแสดงว่าเป็นคนที่ได้รับการสั่งสอนอบรมจากพ่อแม่ที่เป็นคนไทย มีมารยาท รู้จักธรรมเนียมปฏิบัติที่ดีของสังคม คนที่ไม่แสดงการไปลามาไหว้ จัดว่าไม่รู้จักมารยาทสังคม เราจึงควรฝึกเด็กทุกคนให้รู้จักไปลามาไหว้ เช่นเมื่อออกจากบ้านไปโรงเรียนและเมื่อกลับถึงบ้านก็ไหว้พ่อแม่ เมื่อไปถึงโรงเรียนก็ไหว้ครู เมื่อจะกลับบ้านในตอนเย็นก็ลาครู เป็นต้น

ผู้ดีเดินตรอก ชีครอกเดินถนน

ผู้ดีเดินตรอก ชีครอกเดินถนน เป็นสำนวนที่ใช้อธิบายยุคหรือสมัยที่คนดีไม่กล้าแสดงตน ไม่กล้าเผยแพร่ จะสลับใจไปที่แห่งใดก็ต้องหลบไปใช้ตรอกซอกซอยที่คับแคบ ต่างกับคนชั่วซึ่งปรกติไม่กล้าออกสู่ที่แจ้ง มาถึงยุคนี้กลับเพ่นพ่านและวางอำนาจบาตรใหญ่ไปทั่วถนนหลวง เป็นที่เหนียวหนำยอดหนาระอาใจของคนดี เช่น เขาไม่คิดว่าจะต้องมาเห็นผู้ดีเดินตรอก ชีครอกเดินถนน คนดี ๆ ต้องหลบคนชั่ว เพราะรังเกียจ ไม่ต้องการพบเห็น

คำว่า ผู้ดี ในสำนวนนี้ หมายถึง คนดี คนมีกิริยามารยาท คนที่ได้รับการศึกษาขัดเกลามาอย่างดี ส่วนคำว่า ชีครอก เดิมหมายถึง ลูกที่เกิดจากพ่อและแม่ที่เป็นทาส แต่ในสำนวนนี้หมายถึง คนชั่ว อันธพาล คนที่ไร้วัฒนธรรม คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมความเป็นผู้ดี

ฝรั่งกังไส

ฝรั่งกังไส เป็นสำนวนที่ได้มาจากการที่ฝรั่งทำเครื่องลายครามเลียนแบบเครื่องกังไสของจีน คำว่า **ฝรั่งกังไส** ใช้เป็นสำนวน หมายถึงคนจีนที่นิยมฝรั่ง เช่น แต่งตัวหรือทำเป็นฝรั่ง ให้ความหมายโดยนัยว่า แม้จะทำตัวเป็นฝรั่งแต่ที่แท้ก็คือคนจีน

กังไส เป็นชื่อมณฑลทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน มณฑลนี้สำเนียงจีนกลางออกเสียงว่า **เจียงซี** ส่วน **กังไส** เป็นชื่อตามสำเนียงจีนท้องถิ่นซึ่งใกล้เคียงกับสำเนียงแต้จิ๋วว่า **กังไซ** มณฑลนี้ทำเครื่องถ้วยปั้นอย่างดีมีฝีมือมาก จนถือได้ว่าเป็นตัวแทนอย่างหนึ่งของความเป็นจีน

ฝรั่งบางเสารง - ฝรั่งซิ่นก

ฝรั่งบางเสารง เป็นสำนวนหมายความว่า ทำเป็นฝรั่งเป็นการเล่นคำกับชื่อผลไม้ของไทยชนิดหนึ่งที่เรียกว่า **ฝรั่ง บางเสารง** เป็นตำบลที่ถือกันว่ามีฝรั่งพันธุ์ดี ทำนองเดียวกับส้มบางมด เงาะบางยี่ขัน มะปรางท่าอิฐ ฯลฯ จึงล้อกันว่าคนไทยที่ทำตัวเป็นฝรั่งคือ **ฝรั่งบางเสารง**

คำว่า **ฝรั่งซิ่นก** ก็เป็นคำเปรียบในทำนองเดียวกัน โดยเทียบกับฝรั่งพันธุ์หนึ่งของไทยที่มีผลเล็ก ใส้แดง ในปัจจุบันคำว่า **ฝรั่งซิ่นก** มีความหมายขยายกว้างขึ้น คือนอกจากจะหมายถึงคนไทยที่ทำตัวเป็นฝรั่งแล้ว ยังหมายถึงฝรั่งจริง ๆ ที่ทำตัวไม่ดีด้วย

ฝรั่งมั่งคั่ง

ฝรั่งมั่งคั่ง หมายถึง ฝรั่ง มีนัยความหมายว่า คนที่ไม่ใช่พวกเรา คำว่า มั่งคั่ง สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำ บังกล่า [บัง-กะ-หล่า] บังกล่า คือ เบงกอล ซึ่งเป็นแคว้นใหญ่ในอินเดียทางตะวันออก

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชาวอังกฤษมาปกครองอินเดียอยู่ในแคว้นเบงกอล เนื่องจากอังกฤษซึ่งเป็น ฝรั่ง อยู่ที่ มั่งคั่ง คนไทยจึงเรียกชาวอังกฤษว่า ฝรั่งมั่งคั่ง ต่อมาความหมายได้ขยายกว้างออกไป หมายถึงฝรั่งชาติอื่น ๆ ด้วย

อนึ่ง คำว่า ฝรั่ง นี้ยังมีคำขยายแสดงลักษณะต่าง ๆ อีกหลายคำ เช่น ฝรั่งตาน้ำข้าว เพราะตาขาวมีสีขุ่นเหมือนน้ำข้าว ฝรั่งตั้งขอ เพราะมีจุกโถ่งรูปร่างโค้งเหมือนขอ ฝรั่งอั้งมือ เพราะมีผมสีแดง อั้งมือ เป็นภาษาจีนแปลว่า ผมแดง

ทูตไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

ไพ และ ตำลึง เป็นอัตราเงินโบราณ ๑ ไพมีค่าเท่ากับ ๓ สตางค์ ส่วน ๑ ตำลึง มีค่าเท่ากับ ๔ บาท เมื่อเทียบกันแล้ว ๑ ไพ จึงมีค่าน้อยกว่า ๑ ตำลึง มาก

เบี้ย เป็นเปลือกหอยทะเลชนิดหนึ่ง คนโบราณนำมาใช้เป็นเงิน และใช้หมายถึงเงินด้วย สองไพเบี้ย หมายถึง เบี้ยหรือเงินจำนวนหนึ่งซึ่งมีค่าเท่ากับ ๒ ไพ

สำนวน พุดไปสองไฟเบียด นิ่งเสียตำลึงทอง เป็นการเปรียบเทียบว่าบางเรื่องนั้นจะพุดไปก็ไม่มีประโยชน์ ไม่มีอะไรดีขึ้น เหมือนกับได้เงินเพียงแค่ว่า ๒ ไฟ แต่ถ้านิ่งไว้จะดีกว่า เหมือนกับได้ทองถึง ๑ ตำลึง เช่น ฉันก็ไม่แน่ใจว่าเรื่องนี้ฝ่ายใดผิด ไม่ออกความเห็นดีกว่า พุดไปสองไฟเบียด นิ่งเสียตำลึงทอง

แพะรับบาป

สำนวน แพะรับบาป หมายถึง ผู้ที่มีได้กระทำผิด แต่กลับต้องรับโทษจากความผิดที่ผู้อื่นกระทำไว้ สำนวนนี้มีที่มาจาก ๒ ทาง ทางที่ ๑ มาจากสำนวนภาษาอังกฤษว่า scapegoat ซึ่งหมายถึง แพะบูชาขัณฑ์ในพิธีกรรมของชาวฮิวสมัยโบราณ ในพิธีดังกล่าว แพะตัวหนึ่งจะถูกฆ่าถวายพระเจ้า ส่วนอีกตัวหนึ่งจะถูกปล่อยเข้าป่า เป็นสัญลักษณ์ของผู้นำบาปของมนุษย์ไปทิ้ง แพะตัวที่ ๒ นี้เรียกว่า scapegoat ต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ คำว่า scapegoat จึงเป็นสำนวน หมายถึง ผู้ที่ต้องรับโทษจากความผิดของผู้อื่น

ทางที่ ๒ มาจากพิธีกรรมในศาสนาฮินดู ซึ่งเชื่อเรื่องการบูชาขัณฑ์มนุษย์เพื่อไถ่บาป ต่อมาจึงได้เปลี่ยนเป็นการฆ่าแพะแทนมนุษย์ ดังมีคำอธิบายในคัมภีร์พราหมณะว่า ในตัวแพะมีส่วนที่เหมาะสมจะใช้บูชาขัณฑ์มากกว่าในตัวมนุษย์หรือสัตว์อื่น แพะจึงถูกใช้เป็นสัตว์บูชาขัณฑ์ตั้งแต่นั้นมา

ฟังหูไว้หู

ฟังหูไว้หู เป็นสำนวน แปลความตรง ๆ ว่า ฟังหูหนึ่งเก็บไว้หูหนึ่ง หมายความว่า เมื่อฟังข้อความหรือเรื่องราวใด ๆ อย่าเพิ่งเชื่อหรือเห็นคล้อยตามไปทั้งหมด ให้ฟังแล้วนำมาพิจารณาพิจารณาว่า สิ่งที่ฟังมานั้นถูกต้องหรือไม่ มีเหตุผลสมควรเชื่อหรือไม่ ข้อความนั้นเป็นความจริง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือไม่ มีหลักฐาน มีเหตุผลสมควรหรือไม่ และที่สำคัญ ข้อความหรือเรื่องที่ได้ฟังมานั้นเป็นไปเพื่อความดี ความเจริญ เพื่อสร้างสรรค์หรือไม่ เช่น ถ้ามีคนมาบอกว่าเพื่อนสนิทเอาเราไปนินทา ก็ให้ฟังหูไว้หู สำนวน ฟังหูไว้หู เป็นสำนวนที่สอนให้พิจารณาเรื่องที่ได้ยินได้ฟังด้วยเหตุผลที่เป็นธรรม มีสามัญสำนึกปราศจากอคติของความโลภ ความโกรธ ความหลง จะทำให้เราไม่ถูกหลอกถูกลวงให้เชื่อสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทำให้มีสติ สามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

มิกส์ยูนี

มิกส์ยูนี [มิก-คะ-สัน-ยี่] มาจากคำภาษาบาลี ๒ คำ คือ มิค แปลว่า สัตว์ซึ่งเป็นเหยื่อของสัตว์ล่าเนื้อ มักหมายถึง กวาง กับคำว่า สยถึ แปลว่า ซึ่งมีความรับรู้, ซึ่งมีความรู้สึก ดังนั้น มิกส์ยูนี จึงมีความหมายตรง ๆ ว่า มีความรู้สึกที่ผู้อื่นเป็นสัตว์ที่ตนต้องล่า

ยุคมิกส์ยูนี หมายถึง ยุคที่ผู้คนฆ่าฟันกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมองว่าผู้อื่นเป็นสัตว์ซึ่งต้องล่า คือไม่เห็นว่าเป็นคน เมื่อต่างฝ่าย

ต่างมองแบบเดียวกัน จึงเกิดการฆ่าฟันโดยไม่ปราณีต่อกัน ผู้คนจึงล้มตาย เป็นจำนวนมาก เช่น ถ้ามีปัญหาขัดแย้งกัน แล้วไม่ประนีประนอมกัน ด้วยความเที่ยงธรรม คิดแต่เอาชนะกัน บ้านเมืองของเราก็คงไม่พ้น เกิด**มิลล์ยูญี**เข้าสักวัน, ไม่นานมานี้ ประเทศรวันดาในทวีปแอฟริกา กลายเป็นแดน**มิลล์ยูญี** เพราะคน ๒ เผ่า ต่างฆ่ากัน จนล้มตายกันเป็น ล้านคน

ไม่กินเส้น

คำว่า เส้น ในสำนวน จับเส้น ถูกเส้น ไม่กินเส้น หมายถึงเส้น เอ็นหรือเส้นประสาทในร่างกาย

จับเส้น นอกจากจะหมายถึงปีบนิ้วเพื่อให้อารมณ์คลายความปวดเมื่อยแล้ว ยังหมายถึงหาทางทำให้ผู้อื่นพอใจ มักใช้หมายถึง การเอาใจผู้ที่จะให้ผลประโยชน์แก่ตน เช่น เขา**จับเส้น**หัวหน้าดูกว่า ชอบเล่นกอล์ฟ เลยชวนไปเล่นทุกวันหยุด

ถูกเส้น หมายความว่า มีความรู้สึกตรงกัน, เข้ากันได้, ชอบพอกันดี, เช่น ผู้หญิงสองคน**นี้ถูกเส้น**กันจริง ๆ ไปไหนก็ไป **ด้วยกันตลอด**

ไม่กินเส้น หมายถึง ไม่ถูกกัน เช่น **เด็กสองคนนี้ไม่กินเส้นกัน** เข้าใกล้กันที่ไรก็ทะเลาะกันทุกที

คำว่า เส้น นี้ อาจทำให้นึกถึง **เส้นก๋วยเตี๋ยว** คนจึงแผลง สำนวน **ไม่กินเส้น** เป็น **เกาเหลา** คือ ก๋วยเตี๋ยวที่ไม่ใส่เส้น หมายความว่า ไม่ถูกกัน

ไม่ดูตาม้าตาเรือ

ตา คือ ตาตารางบนกระดานหมากรุก มี ๖๔ ตา ม้า และ เรือ เป็นตัวหมากรุก ม้าเป็นตัวหมากรุกที่เดินหักมุมไปสามตา ส่วนเรือเป็นตัวหมากรุกที่เดินตามยาวได้ตลอดกระดาน ทั้งม้าและเรือ มีลักษณะการเดินเป็นพิเศษ ทำให้ระวังยาก

ไม่ดูตาม้าตาเรือ คือ ไม่ระมัดระวัง ไม่ดูตาที่ม้าหรือเรือ ของอีกฝ่ายหนึ่งจะเดินมาได้ อาจจะต้องถูกม้าหรือเรือกิน ทำให้เสียตัวหมากรุกไป

เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน ไม่ดูตาม้าตาเรือ หมายความว่า สะเพร่า, ไม่ระมัดระวัง, เช่น เดินไม่ดูตาม้าตาเรือเตะถังใส่น้ำ น้ำกระฉอกเลอะพื้นหมดแล้ว, เขาเดินตรงไปหาเพื่อนที่อยู่มุมห้อง โดยไม่ดูตาม้าตาเรือว่าเพื่อนกำลังพูดอยู่กับใคร

ไม่เต็มเต็ง-ไม่เต็มบาท-ไม่เต็มहन

ไม่เต็มเต็ง ไม่เต็มบาท ไม่เต็มहन เป็นสำนวนที่มีหมายความว่า สติไม่สมบูรณ์, บ้า ๆ บอ ๆ

ไม่เต็มเต็ง คำว่า เต็ง คือ ตาเต็ง หรือตาซังของจีน เต็มเต็ง หมายถึงถูกต้องเต็มตามพิกัดอัตรา ไม่เต็มเต็ง จึงหมายความว่า หย่อนจากพิกัดอัตรา

ไม่เต็มบาท คำว่า บาท คือหน่วยชั่งทอง ๑ บาท เท่ากับ ประมาณ ๑๕ กรัม ไม่เต็มบาท หมายถึง หย่อนจากน้ำหนักหนึ่งบาท

ไม่เต็มหุน คำว่า **หุน** คือหน่วยชั่งและวัดของจีน **ไม่เต็มหุน** จึงมีความหมายคล้ายกับ **ไม่เต็มบาท**

ไม่เต็มเต็ง ไม่เต็มบาท ไม่เต็มหุน นำมาใช้เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับคนที่สติไม่สมบูรณ์ บ้า ๆ บอ ๆ สำนวนทั้ง ๓ นี้ อาจใช้ย่อว่า **ไม่เต็ม** ซึ่งหมายความว่า สติไม่สมบูรณ์ เช่นเดียวกัน

ไม้ประดับ

ไม้ประดับ เป็นสำนวนเปรียบเทียบ ผู้ที่ไม่มีความสำคัญ, ผู้ที่ไปเสริมบารมีผู้อื่น หรือไปประกอบฉากให้ผู้อื่นเด่นขึ้น

ไม้ หมายถึง ต้นไม้ **ไม้ประดับ** คือ ต้นไม้ที่ใช้ประดับตกแต่งสถานที่ ทางเดิน หรือส่วนต่าง ๆ ของห้องให้ดูงดงาม แต่ตนเองไม่มีความสำคัญใด ๆ เช่น งานนี้เราไปก็เป็นเพียง**ไม้ประดับ** ไปก็ได้ไม่ไปก็ได้ นอกจากนี้ **ไม้ประดับ** ยังใช้หมายถึง สิ่งที่ใช้ประโยชน์โดยตรงไม่ได้, สิ่งที่มีไว้ดูเล่น, เช่น ตุ๊กตุนตุ๊กตาพวกนี้ฉันไม่ได้ชอบมันหรอก ตั้งเป็น**ไม้ประดับ**ไว้พอไม่ให้บ้านโล่งเกินไปเท่านั้น

ไม่เอาถ่าน

ไม่เอาถ่าน เป็นสำนวน หมายความว่า เหลวไหล ไม่รักดี เช่น เด็กคนนี้**ไม่เอาถ่าน** เอาแต่เที่ยวเตร่ คบเพื่อนเกเร พ่อแม่สั่งเสียให้เรียนก็ไม่สนใจเรียน

มีคำถามว่าอะไรที่ไม่เอาถ่าน บางคนสันนิษฐานว่าสิ่งที่ไม่เอาถ่านคือเหล็ก ในการถลุงเหล็กใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ถ่านจะปล่อยคาร์บอนออกมาในเตาเผา และเข้าไปผสมอยู่ในเนื้อเหล็ก เหล็กที่มีคาร์บอนหรือถ่านเข้าไปปนอยู่ในเนื้อในปริมาณที่เหมาะสมหลังจากการถลุง เป็นเหล็กที่คุณภาพดี ส่วนเหล็กที่ไม่มีถ่านผสมอยู่ด้วยเป็นเหล็กคุณภาพต่ำกว่า เป็นเหล็กไม่เอาถ่าน

บางคนสันนิษฐานว่าสิ่งที่ไม่เอาถ่านคือแร่ที่เอามาถลุงให้กลายเป็นทอง แร่บางอย่างถลุงยาก ใช้ถ่านเผาเท่าไรก็ไม่ละลาย เรียกว่าไม่เอาถ่าน

ปัจจุบัน ไม่เอาถ่าน ใช้แต่ที่เป็นสำนวน มีความหมายว่า ไม่สนใจการงาน, เหลวไหล, ไม่รักดี

ยักษ์ปักหลั่น

ยักษ์ปักหลั่น [ยักษ์-ปัก-หลั่น] เป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ในเรื่องนี้ได้กล่าวถึงยักษ์ปักหลั่นว่า เดิมเป็นเทวดารับใช้พระอิศวร ต่อมาเป็นชู้กับนางฟ้าชื่อเกสรมาลา พระอิศวรจึงสาปให้เป็นยักษ์ชื่อปักหลั่นอยู่เฝ้าสระโบกขรณี เมื่อใดทหารพระรามได้มาลูบหลังจึงจะพ้นคำสาป คราวที่หนุมาน องคต และชมพูพานไปถวายแหวนให้นางสีดาที่กรุงลงกา ได้พบกับยักษ์ปักหลั่นระหว่างทาง ยักษ์ปักหลั่นรบแพ้อองคต จึงได้ถามเรื่องราว เมื่อทราบความก็ลูบหลังยักษ์ให้พ้นคำสาป กลับเป็นเทวดาได้ดังเดิม

ยักษปักหลัน นำมาใช้เป็นส่านวน หมายถึง ผู้ที่มีร่างกาย
กำยำสูงใหญ่มาก เช่น นักกีฬาคนนั้นตัวโตราวกับ**ยักษปักหลัน**

ยาดำ

ยาดำ คือน้ำยางของพืชในสกุลว่านหางจระเข้ ได้จากการ
กรีดโคนใบตามขวาง เมื่อนำน้ำยางไปเคี่ยวจนงวดแล้วทิ้งไว้จะแข็งตัว
เป็นก้อน มีสีน้ำตาลเข้ม รสขม กลิ่นไม่ชวนดม ใช้เป็นตัวยาสำหรับ
ยาแผนโบราณของไทย

ยาดำเป็นส่วนประกอบของยาหลายขนาน เช่น ใช้ยาดำ
ประสมกับดินประสิวและตัวยาอื่น บดพอกให้หนองแห้ง ใช้รักษาเล็บ
ที่เป็นหนอง ใช้ยาดำประสมกับไพล สารส้ม เป็นต้น บดเป็นผงแล้ว
ละลายน้ำ ใช้เป็นยาทาท้องแก้ท้องขึ้น ใช้ยาดำประสมกับหัวหมู
หอมแดงและตัวยาอื่น นำมาต้มและเคี้ยวให้งวด เป็นยาสำหรับตี้มแก้
โรคผอมแห้งที่เกิดแก่เด็ก

คำว่า **ยาดำ** ใช้เป็นส่านวนหมายถึงสิ่งหรือบุคคลที่ปรากฏ
แทรกอยู่ด้วยเสมอ เช่น *ไม่ว่าในวงการใด เรื่องที่สนทนากันมักมี
เรื่องการเมืองแทรกเป็นยาดำเสมอ, ในเวทีอภิปรายเรื่องเศรษฐศาสตร์
มักจะมีวิทยากรคนนี้เป็นยาดำแทรกอยู่เสมอ*

ยาหม้อใหญ่

ยาแผนโบราณของไทยประเภทหนึ่งใช้เครื่องยาแห้ง เช่น
สมุนไพรรวมทั้งพืช กระดุกสัตว์ และแร่ธาตุ ใส่หม้อต้มแล้ว

ดื่มน้ำนั้นเพื่อบำบัดโรค หม้อที่ใช้ต้มยาเป็นหม้อดินเผา มักมีฝาโปร่ง ปิดปากหม้อเพื่อให้รินน้ำยาโดยเครื่องยาไม่ออกมาด้วย บางตำราระบุว่าต้องเคี้ยวน้ำยาให้ได้ตามกำหนด เช่น ต้ม ๓ เอา ๑ หมายถึง การเคี้ยวยาให้น้ำในหม้องวดลงไป ๒ ส่วน เหลือเพียง ๑ ส่วน ยาที่ปรุงแบบนี้เรียกว่า ยาหม้อ

ยาหม้อมักมีรสฝาด เผื่อน หรือขม และเป็นยาที่ต้องกินครั้งละถ้วยใหญ่ ๆ ติดต่อกันนาน ๆ จนคนไข้รู้สึกเบื่อ แต่ก็จำใจกิน เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการบำบัดโรค ถ้าเป็นยาหม้อใหญ่ก็ยิ่งต้องกินติดต่อกันนานมากขึ้น

สำนวน ยาหม้อใหญ่ จึงใช้เปรียบกับสิ่งที่มีประโยชน์แต่น่าเบื่อมาก เช่น วิชาคณิตศาสตร์เป็นยาหม้อใหญ่สำหรับนักเรียนสายศิลป์, ฉันทน์ไม่เถียงหรือกว่าภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีประโยชน์ต่อการศึกษาราชบัณฑิตยสถาน แต่ก็เป็นยาหม้อใหญ่ที่เดี๋ยวนี้

แย่งกันเป็นศพนมอญ

สำนวน แย่งกันเป็นศพนมอญ หมายถึง ยื้อแย่งสิ่งของกัน ชุลมุนวุ่นวาย สำนวนมีที่มาจากเรื่องราชาธิราช ความตอนนี้มีว่า พระนางแสงจาไปผู้ครองเมืองมอญคือหงสาวดี ถูกจับตัวไป ต้องพลัดพรากจากหงสาวดี ต่อมาได้ลูกเลี้ยงพาหนีกลับไปเมืองหงสาวดี และได้ครองราชย์ที่เมืองหงสาวดีอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังพระนางคิดถึงบุญคุณของลูกเลี้ยง จึงมอบราชสมบัติและแต่งตั้งให้เป็นพระเจ้ากรุงหงสาวดี เมื่อพระนางสิ้นพระชนม์ พระเจ้าหงสาวดีมีความประสงค์

จัดงานให้ยิ่งใหญ่และให้เห็นว่าพระนางเสจาโปเป็นคนสำคัญ จึงให้เสนาบดีแบ่งเป็น ๒ พวก ให้แย่งกันชกศพเป็นผลานิสงส์ พระเจ้าหงสาวดีจับเชือกข้างหนึ่งและตั้งสัตยาธิษฐานว่าด้วยความกตัญญูรู้คุณของตนขอให้ชิงศพได้ พระเจ้ากรุงหงสาวดีชกศพได้และจัดงานพระศพอย่างสมพระเกียรติ หลังงานพระศพพระเจ้ากรุงหงสาวดีสั่งให้ชาวมอญถือเป็นประเพณีว่า การจัดงานศพแก่บิดามารดาผู้มีพระคุณ ให้มีการชิงศพเพื่อแสดงความอาลัยที่ลูกหลานมีต่อผู้ตาย จึงเกิดเป็นสำนวนว่า **แย่งกันเป็นศพมอญ**

โยนกลอง

โยนกลอง เป็นสำนวน หมายความว่า ปิดภาระไปให้ผู้อื่น, ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่น, เช่น *เรื่องความผิดของพระภิกษุ นั้น เป็นเรื่องใหญ่ เพราะเกี่ยวกับศรัทธาความเชื่อถือของประชาชน ถ้าไม่จัดการให้เด็ดขาด ตรงไปตรงมา คนนั้นก็จัดการ คนนี้ก็ไม่ต้องสิ้นมัวแต่โยนกลองกันไปโยนกลองกันมา จะทำให้ผู้คนเบื่อหน่าย จะเกิดผลเสียแก่พระศาสนา*

สำนวน โยนกลอง นั้น สันนิษฐานว่ามีที่มาจากกรตีกองร้องฎีกา เมื่อมีราษฎรมาตีกองร้องทุกข์ เรื่องที่ร้องทุกข์เป็นเรื่องของกระทรวงใด เจ้ากระทรวงนั้นก็ต้องรับผิดชอบในการไต่สวนและพิจารณาบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ราษฎร เมื่อต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับเรื่องโยนให้เป็นภาระหน้าที่ของผู้อื่น จึงเกิดเป็นสำนวนว่า **โยนกลอง**

ร้อนอาสน์-เก้าร้อน

สำนวน ร้อนอาสน์ คำว่า อาสน์ แปลว่า ที่นั่ง อาสน์ ในสำนวนนี้ หมายถึง แทนที่ประทับของพระอินทร์ แทนนี้ปรกติดอ่อนนุ่ม ถ้าเกิดแข็งกระด้างหรือร้อนเป็นไฟขึ้นมา จะบอกเหตุว่ามีเรื่องเดือดร้อนขึ้นในโลก พระอินทร์ต้องรีบลงไปแก้ไข ตามคติความเชื่อว่าพระอินทร์เป็นเทพผู้มีหน้าที่ดับความทุกข์ร้อนของมนุษย์ สำนวน ร้อนอาสน์ จึงมีความหมายว่า มีเรื่องเดือดร้อนต้องรีบแก้ไข เช่น ช่วงนี้ผู้จัดการโรงงานมีเรื่องร้อนอาสน์ เพราะสินค้าที่ผลิตถูกตีกลับ

ในวรรณคดีไทย มีการกล่าวถึงอาสน์ของพระอินทร์ร้อนในบทละครเรื่องอิเหนาว่า

“อาสน์อ่อนเร้าร้อนคือไฟกลับ เทวัญเล็งทิพเนตรดู”

ปัจจุบันมีสำนวนว่า เก้าอี้อ้อน แต่ความหมายต่างกับร้อนอาสน์ เพราะเก้าอี้อ้อนหมายถึง เดือดร้อนเพราะจะถูกปลดหรือถูกย้ายออกจากตำแหน่ง เช่น โผโยกย้ายตำรวจระดับผู้กำกับทั่วประเทศ ทำให้หลายคนเก้าอี้อ้อนแน่ ๆ

ร้อยแปด

ร้อยแปด หมายถึง จำนวนมากและต่างชนิดกัน บางที่ใช้ร้อยแปดพันเก้า เช่น ตำรวจมีงานตั้งร้อยแปดอย่างแล้ว ยังต้องมาคอยระวังพวกปาหีนอีก, ตลาดนัดสวนจตุจักรมีของร้อยแปดพันเก้าให้เลือกซื้อ

ร้อยแปด มีที่มาจากจำนวนเลขที่ถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น มงคลที่ปรากฏอยู่ที่รอยพระพุทธรบาทมี**ร้อยแปด**ประการ บทสวด พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ก็มีจำนวนคำ ๑๐๘ คือ พุทธคุณ ๕๖ พระธรรมคุณ ๓๘ พระสังฆคุณ ๑๔ นอกจากนี้จำนวน ๑๐๘ ยังเป็น กำลังของดาวพระเคราะห์ ๘ ดวงรวมกัน ได้แก่ พระอาทิตย์มีกำลัง ๖ พระจันทร์มีกำลัง ๑๕ พระอังคารมีกำลัง ๘ พระพุธมีกำลัง ๑๗ พระพฤหัสบดีมีกำลัง ๑๙ พระศุกร์มีกำลัง ๒๑ พระเสาร์มีกำลัง ๑๐ พระราหูมีกำลัง ๑๒ พระเคราะห์ทั้งแปดนี้ ถือกันว่ามีอิทธิพลต่อชีวิต ของคนตั้งแต่เริ่มเกิด เรียงตามวันที่เกิด เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ พระอาทิตย์เสวยอายุ ๖ ปี แล้วพระเคราะห์อื่น ๆ จะเสวยอายุเรียง กันไป เรียกว่า พระเคราะห์เสวยอายุ

ร้อยแปด เมื่อใช้เป็นสำนวน มีความหมายว่า มากมายและ ต่างชนิดกัน

ร้อยเอ็ด

ร้อยเอ็ด หมายถึงจำนวนหนึ่งร้อยกับอีกหนึ่ง เขียนเป็น ตัวเลข ๑๐๑ อ่านว่า ร้อยเอ็ด หรือหนึ่งร้อยเอ็ด

การอ่านออกเสียงจำนวนเลขที่มี ๒ หลักขึ้นไปที่มีเลข ๑ อยู่ท้าย ออกเสียงว่า **เอ็ด** เช่น **สิบเอ็ด, ยี่สิบเอ็ด, หนึ่งพันเอ็ด, สองพันห้าร้อยเอ็ด**

ร้อยเอ็ด นอกจากจะหมายถึงจำนวนนับที่แน่นอนแล้ว ยัง ปรากฏในสำนวนว่า **ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ** หมายถึง ทั่วทุกหนทุกแห่ง

เช่น ฉันทน์ไปมาร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำแล้ว ยังไม่เห็นที่ไหนสวยเท่าเมืองไทยเลย อีกสำนวนหนึ่งใช้ว่า ร้อยเอ็ดเจ็ดนคร หมายถึงทั่วทุกหนทุกแห่งเช่นเดียวกัน เช่น ไข้หวัดใหญ่ ๒๐๐๙ ระบาดไปทั่ว ร้อยเอ็ดเจ็ดนครแล้ว ร้อยเอ็ด จึงไม่ใช่เพียงจำนวน หนึ่งร้อยกับหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นคำที่ใช้ในสำนวนด้วย ที่มีคำว่า เจ็ดย่านน้ำ หรือ เจ็ดนคร ตามมาด้วยนั้น เพื่อให้สัมผัสกับ เอ็ด ตามลักษณะคำคล้องจองของไทยนั่นเอง

รากหญ้า-รากแก้ว

คำว่า รากหญ้า เป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า grass roots ซึ่งเดิมหมายถึง รากของต้นหญ้า ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ในสหรัฐอเมริกามีผู้ใช้คำนี้หมายถึง เขตชนบท เพื่อให้ต่างกับเขตเมือง ต่อมาจึงใช้หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่มีใช้ฝ่ายปกครองหรือผู้นำ

ภาษาไทยรับคำนี้มาใช้เมื่อไม่นานมานี้ ดังปรากฏในข่าวทั่วไปว่า รัฐบาลจัดสรรงบประมาณสำหรับชาวรากหญ้าอย่างทั่วถึง, รัฐบาลจัดการศึกษาให้คนระดับรากหญ้ายังไม่ทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม มีผู้เห็นว่า คำว่า รากหญ้า มีความหมายโดยนัยว่าต่ำและด้อยค่า จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า รากแก้ว ซึ่งหมายถึง รากที่เป็นหลักหยั่งลึกลงไปในดินของต้นไม้บางชนิด การใช้คำว่า รากแก้ว หมายถึง ประชาชนทั่วไป จึงเป็นความหมายที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนมากกว่าการใช้คำว่า รากหญ้า

เรณูสาม น้ำสี่

มีคติของคนโบราณ ที่ใช้สอนแม่บ้านแม่เรือนอยู่บทหนึ่งว่า เรณูสาม น้ำสี่ มีคำถามว่า เรณูสาม น้ำสี่ ได้แก่อะไรบ้าง คำตอบที่ได้มักไม่ตรงกัน

กวีโบราณได้แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพไว้ว่า

เรณูเหี้ยตนอยู่นั้น	อย่าหมอง
เรณูชะตาแผ่นทอง	วาดไว้
เรณูผมอย่างงหยอง	หวีหย่ง ไวนา
สามประการนี้ไซ้	หมั่นสู้สงวนนาม
น้ำใช้ใส่ตุ้มตั้ง	เต็มดี
น้ำอบอ่าอินทรีย์	อย่าผรั่ง
น้ำปูนใส่เต้ามี	อย่าขาด
น้ำจิตอย่าให้ข้อง	ขัดน้ำใจใคร

ถ้าเชื่อกวีโบราณดังกล่าว เรณูสาม ได้แก่ เรณูพักอาศัย เรณูชะตา และเรณูผม ส่วน น้ำสี่ ได้แก่ น้ำใช้ น้ำอบ น้ำเต้าปูน และน้ำใจ

อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้คำอธิบายต่างไป เช่น ใน เรณูสาม เรณูชะตา บางคนก็เปลี่ยนเป็น เรณูใจ ส่วน น้ำสี่ บางคนก็เปลี่ยน น้ำอบ เป็น น้ำคำ หรือ น้ำมือ

ฤษีเลี้ยงลิง

นิทานโบราณเรื่องหนึ่งเล่าว่า ฤษีตนหนึ่งเลี้ยงลิงไว้ฝูงหนึ่ง ลิงชุกชนมากจนฤษีต้องเขี่ยนที่อยู่เสมอ วันหนึ่ง พระราชาเสด็จมานมัสการฤษี เห็นฤษีตีลิงก็รับสั่งว่า ลิงชนตามธรรมชาติของมัน ไม่ควรต้องเขี่ยนตี ฤษีก็รับสั่งว่าจะไม่ตีลิงอีกต่อไป แต่ทูลขอให้พระราชาทรงดลงอาณาราชฎด้วย เมื่อไม่มีการลงอาญา คนร้ายก็กำเริบก่อความเดือดร้อนไปทั่ว ฤษีจึงทูลพระราชาว่า ผู้ที่ไม่อยู่ในระเบียบวินัย ย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อน จำเป็นต้องมีการลงโทษ ในภาษาไทยมีสำนวนเปรียบเทียบว่า **ฤษีเลี้ยงลิง** หมายถึง การปกครองคนหมู่มากที่ไม่อยู่ในระเบียบวินัย ซึ่งมักก่อให้เกิดความเดือดร้อน

ลงแดง

คำว่า **ลงแดง** ในตำราแพทย์แผนโบราณของไทย หมายถึง อาการของโรคอย่างหนึ่ง คือท้องเสียอย่างแรง และมีเลือดจำนวนมาก ปนออกมากับอุจจาระด้วย เด็กเล็กที่เป็นโรคซาง คือมีเม็ดผื่นขึ้นในปากและลิ้นเป็นฝ้า ก็อาจมีอาการลงแดงได้ หรือเด็กที่เป็นตานขโมย คือโรคนิ่วในลำไส้ ก็อาจมีอาการลงแดงได้เช่นกัน

คำว่า **ลง** หมายถึง ถ่ายท้องอย่างแรง ใช้ในคำว่า **ทั้งลงทั้งราก** หมายถึง ทั้งท้องเดินและอาเจียน คำว่า **แดง** หมายถึง สีของเลือดที่ปนออกมากับอุจจาระ

ลงแดง ยังใช้หมายถึงอาการของคนที่อดสิ่งเสพติดแล้วอาเจียนและถ่ายเป็นเลือด เพราะการขาดสิ่งเสพติดทำให้เกิดอาการปวดท้อง

กล่อมเนื้อเกร็ง ลำไส้บีบตัวจนทำให้มีเลือดออกในทางเดินอาหาร คำว่า **ลงแดง** อาจใช้เป็นคำเปรียบเทียบกับอาการหงุดหงิดกระวนกระวาย ของคนที่เคยทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นประจำจนขาดไม่ได้ เช่น เคยไปตี กอล์ฟทุกวันเสาร์ เว้นแค่เสาร์นี้เสาร์เดียวถึงกับจะ**ลงแดง**เชียวนะหรือ

ลงเอย

ลงเอย หมายความว่า จบ, เลิก, สิ้นสุด, ยุติ, ถึงที่สุดของเรื่อง หรือเหตุการณ์ตอนหนึ่งช่วงหนึ่ง, เช่น เรื่องนี้มีปัญหาซับซ้อน ผู้ใหญ่จะต้องเป็นคนตัดสินใจ ยังไม่รู้เลยว่า**จะลงเอย**อย่างไร, หม่อมสาวคู่นี้**กว่าจะลงเอย**กันได้ก็ผจญอุปสรรคกันมาเสียหลายปี

สำนวนนี้มาจากการแต่งกลอนเพลง ในสมัยก่อนมีกลอน เพลงยาว ดอกสร้อย สักวา เป็นต้น เมื่อจะลงจบบทหนึ่ง จะต้องลงท้ายด้วยคำว่า **เอย** เช่น “เกิดเป็นคนควรหมั่นขยัน**เอย**”, “ควรดู เยี่ยงไว้ใส่ใจ**เอย**”

เมื่อว่ากลอนมาถึงคำว่า **เอย** ก็รู้ได้ว่าจบกลอน จบเรื่องราวในตอนนั้นช่วงนั้น **ลงเอย** จึงหมายถึง ลงท้าย, มาถึงตอนจบ

ลุ่มขร

ลุ่มขร คำว่า **ขร** เป็นชื่อพญายักษ์ซึ่งเป็นน้องรองจาก ทศกัณฐ์ และมีน้องชายรองมาตามลำดับอีก ๒ คน คือ **ทุษณ์** และ **ตรีเศียร** พญายักษ์ทั้ง ๓ คน พากันไปรบกับพระราม เพราะหลงเชื่อ

นางสำมนักขาน้องสาว ที่ใส่ความว่าถูกพระรามปลุกปล้ำ ในที่สุด พญายักษ์ทั้ง ๓ ก็ถูกพระรามสังหารหมด

การเล่นหนังใหญ่แต่โบราณ มักจับตอน **ทูลษัตรีเคียด** มาเล่น เพราะคนดูจะได้ดูลักษณะท่าทางของผู้เซ็ดหลายอย่าง เช่น ทำยักษ์ ทำมนุษย์ เมื่อพญาชरถูกสังหารแล้ว คนดูก็พูดว่า “**ล้มชरแล้ว**” หมายความว่า พญาชरสิ้นชีวิตแล้ว และหนังก็เลิก ซึ่งเป็นเวลาดีอยู่แล้ว พวกเซ็ดหนังก็มักจะค้างคืนที่โรงนั้นด้วยความเหน็ดเหนื่อย **ล้มชर** ในสำนวนไทย จึงมีความหมายว่า นอนอย่างอ่อนระโหย สำนวนนี้มีปรากฏในเรื่องประพาสต้น พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ว่า “...คลื่นเจ้ากรรมก็หนักขึ้น ลงปลายฉันเองก็ลง**ล้มชर**กับเขาคือคนหนึ่ง”

ล้มหัวจมท้าย

ล้มหัวจมท้าย เป็นสำนวน มีความหมายว่า ร่วมชะตากรรมมาด้วยกัน ได้รับความทุกข์ยากหรือความลำบากมาด้วยกัน เช่น เราทำงานสร้างองค์กรมาด้วยกัน **ล้มหัวจมท้าย** มาด้วยกัน เราไม่มีวันทิ้งกันไปได้, **สามภรรยาคู่นี้ล้มหัวจมท้าย** เป็นคู่ทุกข์คู่ยากสร้างเนื้อสร้างตัวมาด้วยกันยาวนาน กว่าที่ตั้งตัวเป็นปีกแผ่นอยู่อย่างเดี๋ยวนี้

สำนวน **ล้มหัวจมท้าย** เป็นสำนวนที่เทียบการเดินทางด้วยเรือ ซึ่งอาจประสบอุปสรรค เรือรั่ว เรือล่ม ถ้าหัวเรือล่ม ท้ายก็ต้องจมไปด้วย หากจะไปถึงฝั่งก็ไปถึงฝั่งด้วยกัน

ลอยแพ

ลอยแพ มีความหมายว่า ปล่อยให้ตกระกำลำบากตามยถากรรม สำนวนนี้ปรากฏอยู่ในกาพย์เห่เรือเรื่องกาگیที่มีมาตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา ในเรื่อง นางกาگیมีความสัมพันธ์กับชายถึง ๓ คน คือ ท้าวพรหมทัตที่เป็นสวามี พญาครุฑที่ลักพานางไป และคนธรรพ์ที่ท้าวพรหมทัตให้ไปตามหานางกาگی เมื่อพญาครุฑทราบความจริงว่า นางกาگیมีความสัมพันธ์กับคนธรรพ์ด้วยจึงคืนนางแก่ท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตเห็นว่านางเป็นหญิงชั่ว จึงลงโทษด้วยการจับนางลอยแพไปอย่างไม่อาลัยดี

สำนวน **ลอยแพ** เป็นการปล่อยให้ผู้ใดผู้หนึ่งตกอยู่ในสถานะลำบากตามยถากรรม ด้วยการไม่ให้ความสนใจ ช่วยเหลือ เช่น เพราะเขาขอบุญยังให้เพื่อนร่วมงานผิดใจกัน จึงถูกเพื่อน ๆ **ลอยแพ**, เมื่อโรงงานประกาศปิดกิจการ คนงานก็ถูก**ลอยแพ**, บริษัทจัดหางานบางบริษัทไม่รับผิดชอบ พาคนงานไปต่างประเทศแล้ว**ลอยแพ**ไม่ดูแลตามสัญญา

ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก

ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก เป็นสำนวน หมายความว่า ดีแต่พูด แต่ทำไม่ได้

ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) อธิบายไว้ว่า สำนวนนี้ มาจากการทำขนมเบื้องไทย วิธีทำที่สำคัญอยู่ที่การละเลงแป้ง คือ ใช้กระจ่าตักแป้งขึ้น ๆ ใส่กลางกระทะ แล้วใช้กระจ่านั้นละเลงแผ่

ออกไปให้เป็นแผ่นกลมบางเรียบเสมอกัน คนทำต้องมีความชำนาญ
จึงจะละเลงได้ ถ้าไม่ชำนาญแผ่นแป้งจะไม่เรียบบางเสมอกัน

การละเลงขนมเบื้องซึ่งดูเหมือนง่ายนั้น แท้จริงไม่ง่าย จึงเอามาเปรียบกับคนที่ชอบพูดว่าการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นง่าย โดยที่ตนเองไม่เคยทำ ว่า ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก

ลางเนื้อชอบลางยา

คำว่า ลาง แปลว่า บ้าง, บาง, เช่น ลางคน, ลางสิ่งลางอย่าง
ลางเนื้อ หมายถึง บางเนื้อ, เนื้อของคนบางคน ลางยา
หมายถึง ยาบางอย่าง, ยาบางชนิด

ลางเนื้อชอบลางยา หมายความว่า คนบางคนถูกกับยาบางอย่าง
ต่างคนก็ถูกกับยาต่างชนิดกัน เช่น เวลาเป็นไข้ คุณแม่ชอบรับประทานยาแอสไพริน แต่ฉันต้องรับประทานยาพาราเซตามอล อย่างนี้แหละที่คนโบราณเขาว่าลางเนื้อชอบลางยา

ลางเนื้อชอบลางยา เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวนจะมีความหมายว่า
ของสิ่งเดียวกันคนหนึ่งชอบแต่อีกคนหนึ่งไม่ชอบ เช่น เขาชอบผู้หญิงคนนี้ได้อย่างไรนะ สวยก็ไม่สวย แล้วก็เอาแต่ใจตัวเอง แต่ก็นั่นแหละนะ ลางเนื้อชอบลางยา

ลาในหนังราชสีห์

สำนวนนี้มีความหมายว่า คนที่ไม่มีความรู้ความสามารถ แต่หลอกให้คนอื่นเข้าใจผิดว่ามีความรู้ เมื่อถูกจับได้ก็จะเป็นอันตราย

แก่ตนเอง เช่น ผู้ที่ใช้ปริญญาบัตรปลอม เปรียบเหมือนลาในหนังสือราชสีห์ เมื่อถูกจับได้ว่าไม่มีความรู้จริงก็จะถูกไล่ออกจากงาน

สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานชาดกเรื่องหนึ่งคือ สิทจัมมชาดก [สี-หะ-จัม-มะ-ชา-ดก] เรื่องมีว่า เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวานา มีพ่อค้าเร่คนหนึ่งนำสินค้าบรรทุกหลังลาเดินทางไปค้าขายยังที่ต่าง ๆ วันหนึ่งมาหยุดพักใกล้ทุ่งนาแห่งหนึ่ง แล้วเอาหนังสือราชสีห์คลุมหลังลาไว้ ส่วนตนเองเข้าไปในหมู่บ้าน ลาเมื่อถูกปลดสัมภาระแล้วก็เดินไปเล็มข้าวในทุ่งนา ชวานาเห็นเข้าคิดว่าเป็นราชสีห์ตกใจวิ่งหนีไปบอกผู้คนว่ามีราชสีห์หลงเข้ามา คนทั้งหลายจึงพากันถืออาวุธวิ่งเข้าไปและส่งเสียงขับไล่ ลาดตกใจจึงส่งเสียงร้องออกมา พระโพธิสัตว์รู้ว่าไม่ใช่ราชสีห์ ได้บอกให้ชวานารู้ ชวานาโกรธลาจึงทุบตีลาจนตาย

ลูกเสือลูกตะเข้

ลูกเสือลูกตะเข้ เป็นคำเปรียบคนที่เป็นลูกของศัตรูหรือลูกของคนเลวซึ่งมักจะไว้ใจไม่ได้ จะแว้งกลับมาทำร้ายเอาได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ทั้งเสือทั้งจระเข้ล้วนเป็นสัตว์ที่ดุร้าย ไม่มีใครเลี้ยงให้เชื่อได้ ลูกเสือลูกจระเข้อาจจะดูน่ารักน่าเลี้ยง แต่ถ้าเลี้ยงไปจนโตก็จะเป็นสัตว์ที่ดุร้ายตามวิสัยของมัน ยากที่ใครจะเลี้ยงให้เชื่อหรือจระเข้เชื่อได้ คนที่เลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้ไว้ก็จะมีเสียงที่จะเกิดอันตรายเมื่อลูกเสือลูกจระเข้ขึ้นโตขึ้น คนโบราณเชื่อว่าเด็กที่มีพ่อแม่เป็นคนเลว เป็นอันธพาล เป็นผู้ร้ายใจอำมหิตเปรียบเหมือนลูกเสือลูกจระเข้ อาจจะ

มีนิสัยเหมือนพ่อแม่ จึงไม่มีใครกล้ารับมาเลี้ยงดู เช่น **เด็กพวกนี้ ลูกเสือลูกตะเข้แท้ ๆ** เธอจะกล้ารับมาเลี้ยงหรือ

คำว่า **ลูกเสือลูกตะเข้** อาจใช้เรียกลูกคนอื่นที่เอามาเลี้ยงไว้ แล้วกลับออกตัณญูทำร้ายคนเลี้ยง หรือทำความเดือดร้อนให้คนเลี้ยง เช่น **เด็กคนนี้เป็นลูกเสือลูกตะเข้แท้ ๆ** อุตุส่าห์เอามาเลี้ยงอย่างดี ให้เล่าให้เรียน กลับพาเพื่อนมาปล้นเอาทรัพย์สินไปหมด

ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง

สำนวน **ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง** มีความหมายว่า ทำสิ่งที่ตนเคยว่าหรือตำหนิผู้อื่นไว้ เช่น **เขาเคยว่าเพื่อนว่าหลงหลาน แต่พอตัวเองมีหลานก็หลงหลานยิ่งกว่าเพื่อนเสียอีก** **ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง** สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องอิเหนาซึ่งมีเนื้อหาสำคัญว่า อิเหนาซึ่งเป็นคู่หมั้นของนางบุษบา ไม่ยอมแต่งงานกับนางบุษบา เพราะหลงนางจินตะหรา บิดาของนางบุษบาจึงยกนางให้จรกา แต่วิหยาสะกำซึ่งหลงรูปนางบุษบาได้ยกกองทัพมาเพื่อแย่งชิงบุษบา เกิดเป็นศึกที่เมืองดาหา อิเหนาจำต้องจากจินตะหราเพื่อมาช่วยศึกเมืองดาหา จึงตำหนิจรกาก็วิหยาสะกำว่าหลงนางบุษบาได้อย่างไรกัน แต่เมื่อตนเองมาพบบุษบาก็กลับหลงรักจนต้องทำอุบายเผาเมืองดาหา เพื่อชิงตัวนางบุษบา การกระทำของอิเหนาทำให้เกิดเป็นสำนวนว่า **ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง**

ศรีศิลป์ไม่กินกัน

ศิลป์ ในที่นี้หมายถึง คันธนู ส่วน ศรี คือ ลูกธนู ศรีศิลป์ ไม่กินกัน หมายความว่า ลูกธนูที่แต่ละฝ่ายยิงใส่กันนั้นไม่สามารถทำอันตรายกันได้ ข้อความนี้ปรากฏในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนที่ พระรามต่อสู้กับพระมงกุฎซึ่งเป็นลูก โดยที่ไม่รู้ว่าเป็นพ่อลูกกัน พระรามแผลงศรเพื่อสังหารพระมงกุฎ แต่ศรนั้นกลับกลายเป็น อาหารทิพย์ตกลงหน้าพระมงกุฎ และเมื่อพระมงกุฎแผลงศรไปยัง พระราม ศรีก็กลายเป็นข้าวตอกดอกไม้แสดงความเคารพพระราม สำนวนนี้ แต่เดิมจึงหมายความว่า ทำร้ายกันไม่ได้ แต่ต่อมากลาย ความหมายไป หมายถึง การที่คน ๒ ฝ่ายไม่ลูกกันไม่ลงรอยกัน

สนตะพาย

คำว่า สน หมายความว่า ร้อยด้วยเชือกหรือด้ายเป็นต้น, เอาเชือกร้อยผ่านรูอย่างสนเข็ม คำว่า ตะพาย หมายถึง ผนังช่องจุก วัควายที่เจาะให้ร้อยเชือกได้ กิริยาที่เอาเชือกร้อยจุกวัควายนี้ เรียกว่า สนตะพาย เมื่อสนตะพายวัควายแล้ว ก็สามารถจุกวัควาย ไปไหน ๆ หรือผูกหลักไว้ตามความต้องการได้

คำว่า สนตะพาย ถ้านำมาใช้แก่คน มีความหมายว่า ยอม ทำตามด้วยความจำใจ ความหลง หรือความง้อเขลาเบาปัญญา, ชักจูง ให้เชื่อหรือทำตามได้, เปรียบเหมือนกับควายที่ถูกสนตะพายหรือจุก จุกจุก, เช่น เสียแรงที่เล่าเรียนมากี่มาก แต่กลับยอมให้เขาสนตะพาย อยู่ได้

สืบแปดมงกุฏ

สืบแปดมงกุฏ เป็นสำนวน มีความหมายว่า ผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยม ปลิ้นปล้อน หลอกหลวง เช่น เธอต้องระวังให้ดีนะ พวกสืบแปดมงกุฏ ชอบเอาทองปลอมมาล่อให้หลงเชื่อ แล้วแลกเอาทองแท้ของเธอไป

คำว่า สืบแปดมงกุฏ มีอยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นคำเรียก ทหารพระรามที่เป็นลิงชั้นนายหรือยอดทหาร ๑๘ ตัว คือ เกยูร โภมพ ไชยามพวาน มาลุนทเกษตร วิมล ไวยบุตร สัตพลี สุรกานต์ สุรเสน นิลชั้น นิลปานัน นิลปาสน์ นิลราช นิลเอก วิสันตราวี กุมิตัน เกสรทมาลา มายูร วานร ๑๘ ตัวนี้เป็นเทวดาจุติลงมาเกิด

ที่มาของสำนวนนี้ กาญจนาคพันธุ์ กล่าวไว้ในหนังสือ สำนวนไทยว่า ในสมัยหนึ่ง มีนักเลงการพนันพวกหนึ่งซึ่งถือกันว่าเป็น นักเลงใหญ่หรือนักเลงชั้นยอด พวกนี้สักตรามงกุฏ จึงได้ชื่อว่า สืบแปดมงกุฏ หลังจากนั้นใครก็ตามที่เป็นนักเลงการพนัน แม้จะ ไม่ได้สักตรามงกุฏ ก็เรียกกันว่า สืบแปดมงกุฏ

คำว่า มงกุฏ ทำให้นึกถึง สืบแปดมงกุฏ ในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อกล่าวถึงนักเลงการพนันที่สักตรามงกุฏ จึงเติมคำเป็น สืบแปด มงกุฏ ต่อมา สืบแปดมงกุฏ ได้ขยายความหมายออกไป หมายถึง ผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยมมาก, ผู้ที่ปลิ้นปล้อนหลอกหลวงผู้อื่น

เส้นตาย

เส้นตาย เป็นคำที่แปลจากคำภาษาอังกฤษว่า **deadline** หมายความว่าวันหรือเวลาที่กำหนดไว้เป็นเด็ดขาดว่าต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จ เป็นกำหนดเวลาสุดท้าย ซึ่งถ้าล่วงเลยเวลานั้นไปจะเกิดผลเสีย เช่น ถูกลงโทษ ถูกปรับ ถูกดำเนินคดี ถูกตัดสิทธิ หรือถูกดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่กรณี เช่น **รัฐบาลกำหนดเส้นตายให้ผู้ที่เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายออกไปภายใน ๗ วัน เมื่อครบเจ็ดวันแล้วผู้ที่ไม่ออกไปจะถูกดำเนินคดี** ในการทำงานอาจกำหนดเส้นตายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเร่งรัดงานให้เสร็จ เช่น **วันศุกร์นี้เป็นเส้นตายที่จะต้องส่งวิทยานิพนธ์แล้ว ถ้าไม่ส่งก็ถือว่าหมดสิทธิ์สอบ**

เสียกำซ้ากอบ

กำ คือ ปริมาณของที่อยู่ในกำมือหนึ่ง มักใช้ว่า **กำมือ** เช่น **หยิบข้าวสารมา ๑ กำมือ** ส่วน **กอบ** คือปริมาณของที่ใช้อุ้งมือสองข้างประชิดกันแล้วซ้อนขึ้นมา เรียกว่า **สองมือกอบ** หรือ **สองฟายมือกอบ** จึงมีปริมาณมากกว่า **กำ**

สำนวน **เสียกำซ้ากอบ** หมายความว่า เสียไปจำนวนหนึ่งแล้วต้องมาเสียซ้ำมากกว่าอีก ในเรื่องพระเวสสันดร เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานช้างให้พราหมณ์จากต่างเมืองไปแล้ว ชาวเมืองก็กล่าวโทษจะให้พระเจ้ากรุงสุโขทัยเนรเทศพระเวสสันดร พระนางมดฺสติจึงทูลทัดทานว่าพระเจ้ากรุงสุโขทัยนั้นเสียช้างคู่มืองไปแล้ว ยังจะต้องมาเสียพระโอรสอีก เท่ากับเป็นการ**เสียกำซ้ากอบ** ซึ่งไม่สมควรเลย

หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน

หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน เป็นสำนวนที่แปลมาจากสำนวนจีน เดิมมีความหมายตามตัวอักษรว่า หนทางไกลทำให้รู้กำลังของม้า วันเวลาที่ยาวนานทำให้รู้จักใจคน บางทีก็ใช้ว่า หนทางไกลทำให้รู้กำลังของม้า เรื่องราวที่ผ่านมานานทำให้รู้จักใจคน

หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน มีความหมายว่า บุคคลที่เรารู้จักหรือคบหาด้วยนั้น ยากนักที่จะรู้ว่าจริง ๆ แล้วเขาเป็นคนเช่นไร เราอาจได้ยินจากคนอื่นว่าเขาเป็นคนดีหรือไม่ดี แต่ในความเป็นจริง เขาอาจเป็นตรงกันข้ามกับคำล่ำลือของผู้คนในสังคม กาลเวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เราประจักษ์ว่า บุคคลนั้นเป็นคนเช่นไร เช่น เขาได้ตำแหน่งผู้จัดการต่อจากบิดา ใคร ๆ จึงพากันตั้งข้อรังเกียจ แต่หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน ๕ ปีผ่านไป เขาได้ทำให้ทุกคนยอมรับว่าเขาฝีมือบริหารอย่างแท้จริง

บางทีก็ตัดใช้แต่เพียงท่อนแรกว่า หนทางพิสูจน์ม้า หรือใช้แต่เพียงท่อนหลังว่า กาลเวลาพิสูจน์คน ก็ได้

หน้าถอดสี

หน้าถอดสี เป็นสำนวน แปลว่า หน้าซีด หน้าเผือดลง เมื่อมีอาการตกใจ กลัว หรือผิดหวัง

คำว่า ถอดสี เป็นคำที่ใช้กันในวงการนักแสดงปลากัด ปลากัดเป็นปลาที่สวยงามเพราะลำตัวและครีบมีหลายสี โดยธรรมชาติเป็น

ปลานักสู้ เมื่อพบปลาตัวอื่นก็จะเข้าต่อสู้ทันที จึงนิยมเลี้ยงไว้ทั้งเป็นปลาสวยงาม และเลี้ยงไว้กัดแข่งขัน ปลากัดเพศผู้สามารถเปลี่ยนสีลำตัวได้เมื่อถูกกระตุ้นให้ตื่นตัว เช่นเมื่อเห็นปลาตัวอื่นก็จะพองแก้มทั้ง ๒ ข้าง กางครีบทุกครีบออก และเปล่งสีลำตัวให้เข้มขึ้น แต่ถ้าตกใจ ไม่สู้ ยอมแพ้ สีลำตัวจะจางซีดลง อาการเช่นนี้เรียกว่า **ถอดสี** คำนี้มีการนำมาใช้เปรียบกับสีหน้าของคนที่ตกใจ กลัว หรือผิดหวัง แล้วมีใบหน้าซีดเผือดลง ทำนองเดียวกับปลากัดถอดสีเพราะตกใจกลัว เช่น *ตำรวจจู่โจมเข้าล้อมจับวงไฟ ทำให้นักเล่นไฟหน้าถอดสีไปตาม ๆ กัน*

หนามยอกเอาหนามบ่ง

หนามยอกเอาหนามบ่ง เป็นสำนวน หมายถึง ตอบโต้ด้วยวิธีการทำนองเดียวกัน

หนาม คือ ส่วนแหลม ๆ ที่งอกออกจากต้นหรือกิ่งของต้นไม้บางชนิด เช่น *หนามพุทรา หนามกุหลาบ*

ยอก หมายถึง ฝังอยู่ในเนื้อ หรือรู้สึกเจ็บแปลบคล้ายมีอะไรมาเสียดแทงอยู่ **หนามยอก** ในที่นี้หมายถึง หนามฝังอยู่ในเนื้อ ทำให้เจ็บแปลบ

โดยทั่วไป เมื่อถูกหนามตำ เราจะใช้ของแหลม ๆ เช่น เข็ม แทงที่เนื้อเพื่อสะกิดและเขี่ยเอาหนามออกมา อาการนี้เรียกว่า **บ่งหนาม**

ของแหลม ๆ ที่นำมาใช้บ่งนั้น แต่เดิมใช้**หนาม** จึงมีสำนวนว่า **หนามยอกเอาหนามบ่ง** หมายความว่า เมื่อถูกกระทำอย่างไร

ก็ให้ตอบโต้ด้วยวิธีการทำนองเดียวกัน เช่น น้องสาวฉันกินข้าวเสร็จ เป็นต้องทิ้งถ้วยชามไว้ ไม่ยอมล้างเองสักที คุณแม่เลยดัดนิสัยแบบ หนามยอกเอาหนามบ่ง พอถึงเวลาอาหารก็เหลือแต่จานที่ยังไม่ได้ ล้างไว้ให้ เขาจึงต้องไปล้างจานเอง

หน้าสิ่วหน้าขวาน

หน้าสิ่วหน้าขวาน เป็นสำนวน หมายถึง อยู่ในระยะอันตราย หรือในเหตุการณ์วิกฤต

สิ่ว คือ เครื่องมือของช่างไม้หรือช่างทองเป็นต้น เป็นเหล็กแบน ๆ ปลายคม มีด้ามสำหรับใช้ค้อนเป็นต้นตอกเพื่อให้ปลายสิ่วเจาะ เखाะ หรือคุนไม้หรือวัตถุต่าง ๆ ให้เป็นร่องหรือเป็นรูปตามต้องการ หน้าสิ่ว หมายความว่า อยู่หน้าคมสิ่ว อาจจะโดนคมสิ่วได้ง่าย ๆ

ขวาน คือ เครื่องมือสำหรับตัด ฟัน ผ่า หรือถากไม้ ทำด้วย เหล็กมีสันหนาปลายคม มีด้ามไม้สำหรับจับ **หน้าขวาน** ก็หมายถึง อยู่หน้าคมขวาน

เวลาที่ช่างไม้กำลังใช้สิ่วหรือขวานทำงานอยู่ เรามักจะห้าม ไม้ให้ใครเข้าไปใกล้อยู่ตรงหน้าคมสิ่วคมขวาน เพราะอาจพลาดพลั้ง ได้รับอันตรายได้ จึงมีสำนวนเปรียบเทียบภาวะที่อยู่ในระยะอันตราย เช่นกำลังมีความขัดแย้ง ว่า **หน้าสิ่วหน้าขวาน** เช่น อย่าเพิ่งให้หัวหน้า เข้าไปเจรจาตอนนี้เลย ทั้งสองฝ่ายกำลังทะเลาะกันอยู่ **หน้าสิ่ว หน้าขวาน** อย่างนี้อันตราย จะเจ็บตัวกลับมาเปล่า ๆ

หนุมานคลุกฝุ่น

สำนวน **หนุมานคลุกฝุ่น** มาจากเรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกไมยราพ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เรื่องมีว่า ไมยราพซึ่งเป็นญาติของทศกัณฐ์ไปลักตัวพระรามมาขังไว้ที่เมืองบาดาล พระลักษมณ์ให้หนุมานไปช่วยพระราม ไมยราพและหนุมานต่อสู้กันด้วยอาวุธต่าง ๆ แต่เอาชนะกันไม่ได้ ไมยราพออกอุบายให้ผลัดกันลงนอน แล้วใช้ต้นตาลใหญ่ ๓ ต้นฟันเป็นตระบองตีคนละ ๓ ที หนุมานยอมถูกตีก่อน แต่แอบเสกฝุ่นทาตัวให้คงทนจึงตีไม่ตาย ส่วนไมยราพถูกหนุมานตีตาย

สำนวน **หนุมานคลุกฝุ่น** ในภาษาไทยไม่มีความหมายว่าทำให้คงทนอย่างไรในเรื่องรามเกียรติ์ แต่มีความหมายว่า เปราะเปื้อนสกปรก เช่น **วันนี้ทำความสะอาดบ้านทั้งวัน เนื้อตัวสกปรกยังกับหนุมานคลุกฝุ่นแน่ะ**

หมาเห่าใบตองแห้ง

หมาเห่าใบตองแห้ง เป็นสำนวน มีความหมายว่า พูดเอะอะ แสดงวาทาว่าเป็นคนเก่งกล้าไม่กลัวใคร แต่จริง ๆ แล้วซื่อๆ และไม่กล้าจริง ใช้เปรียบกับคนที่ชอบพูดเอะอะแสดงว่าเก่ง แต่ไม่กล้าจริง

หมาเห่าใบตองแห้ง เป็นสำนวนที่เปรียบเทียบกับสุนัขที่ชอบเห่าใบตองแห้ง คือเห่าใบกล้วยที่แห้งติดอยู่กับต้น เวลาลมพัดใบกล้วยแห้งจะแกว่งหรือเสียดสีกัน มีเสียงแกรกราก สุนัขเห็นอะไรไหว ๆ หรือได้ยินเสียงแกรกรากก็จะเห่าขึ้น แต่ก็เห่าไปอย่างนั้นเอง ไม่กล้า

ไปกัดไบตองแห้ง กิริยาของสุนัขนี่จึงนำมาเปรียบกับคนที่ชอบพูดจาเอะอะในลักษณะที่อวดตัวว่าเก่งกล้า แต่ที่จริงแล้วก็ไม่ได้กล้าสมกับคำพูด เช่น พวกนี้หมาเห่าไบตองแห้งทั้งนั้น ได้แต่ตะโกนด่าเขาลับหลัง ถ้าเขาเอาจริงก็ซื้อคร้านจะวิ่งหนีไม่ทัน

หมูในอวย

หมูในอวย แปลว่า เนื้อหมูที่ต้มสุกอยู่ในหม้อแล้ว เวลาจะกินก็กินได้ง่าย ๆ อวย เป็นคำภาษาจีน แปลว่า หม้อ มักหมายถึงหม้อหุเดียว เป็นหม้อดินหรือหม้อเคลือบที่มีด้ามหรือหูสำหรับจับหรือหิ้ว

หมูในอวย เมื่อใช้เป็นสำนวน หมายถึง สิ่งที่อยู่ในกำมือแล้ว จะทำอะไรกับสิ่งนั้นก็ทำได้ จะต้องการเมื่อไรก็ได้เมื่อนั้น หรือเอาชนะได้ง่าย ๆ

คำว่า หมู ถ้าใช้เป็นสำนวน หมายถึง ง่าย, สะดวก, ใช้เปรียบกับคนที่อาจหลอกหรือเอาชนะได้ง่าย ๆ เช่น นักมวยต่างประเทศคนนี้หมูจริง ๆ นักมวยไทยเอาชนะได้สบาย ถ้าเป็น หมูในอวย ก็ยิ่งง่ายขึ้นไปอีก เหมือนกับบรอกให้กินหรือพร้อมที่จะให้กินได้ทุกเวลา

หลังขดหลังแข็ง

หลังขดหลังแข็ง เป็นสำนวน หมายความว่า ทรากตรำจนหลังแข็ง มีนัยความหมายว่า ไม่มีเวลาพักผ่อน หรือไม่ได้นอนพักผ่อนเลย

เช่น เขาต้องทำงาน**หลังขดหลังแข็ง**กว่าจะได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว, เขามีการศึกษาน้อยจึงต้องทำงาน**หลังขดหลังแข็ง**เพื่อหาเลี้ยงตัวไปวัน ๆ

คำว่า **หลังขด** แปลว่า หลังงอ เนื่องจากการยืนและก้มตัวทำงาน เช่น ชาวนาที่ยืนดำนาเป็นเวลานาน ๆ หลังที่ก้มอยู่นานจะโค้งงอ ผู้ที่ทำงานในลักษณะนี้นาน ๆ เมื่อมีอายุมากหลังก็จะโค้งงอ ยึดตัวขึ้นให้หลังตรงไม่ได้ คำว่า **หลังแข็ง** หมายถึง หลังที่ยึดแข็ง เพราะอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งนาน ๆ เช่น นั่งทำงานนาน ๆ ทำให้**หลังแข็ง** ต้องลุกขึ้นบิดตัวไปมาบ้าง

หลังขดหลังแข็ง ใช้เป็นสำนวนเปรียบเทียบการทำงานที่ต้องตรากตรำอยู่นาน ไม่ได้พักผ่อน ไม่ได้นอนพักหลังจนหลังแข็งหลังงอ

หอคอยงาช้าง

หอคอยงาช้าง เป็นสำนวนที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Ivory Tower คำว่า **หอคอย** หมายถึง อาคารสูงที่ทำไว้สำหรับดูสิ่งที่อยู่สูง หรือสำหรับคอยระวังเหตุและสังเกตการณ์ เช่น หอคอยดูดาวในสมัยโบราณ หรือเมืองต่าง ๆ จะมีหอคอยสำหรับดูข้าศึก

คำว่า **งาช้าง** เมื่อใช้ในความเปรียบจะหมายถึง สิ่งที่มีค่า มีราคา หรือของดีเป็นพิเศษ เพราะงาช้างเป็นของหายากและมีราคาแพงเมื่อเทียบกับเขาหรือกระดูกของสัตว์อื่น

สำนวน **หอคอยงาช้าง** มักจะใช้เมื่อพูดถึงผู้ที่ไม่สนใจสภาพปัญหาหรือความต้องการของคนทั่วไป ไม่รับรู้หรือไม่ได้นึกถึงสภาพที่แท้จริงของสังคม เช่น *พวกอยู่หอคอยงาช้างจะเข้าใจปัญหาคนยากจนได้อย่างไร, เขาควรจะลงจากหอคอยงาช้างมาศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านบ้าง*

หัวกระไดไม้แห้ง - หัวบันไดไม้แห้ง

หัวกระไดไม้แห้ง เป็นสำนวน มีความหมายว่า มีแขกมาเยี่ยมอยู่เสมอ ๆ

ในสมัยโบราณนิยมปลูกบ้านเรือนไทยใต้ถุนสูงและวางตุ่มน้ำไว้ข้างบันไดเรือน สำหรับใช้ล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน เมื่อมีแขกมาเยี่ยมมาก ๆ น้ำที่ติดเท้าแขกขึ้นไปทำให้มีรอยเปื้อกไปถึงหัวกระได หรือหัวบันได จึงใช้เป็นสำนวนว่า **หัวกระไดไม้แห้ง** หรือบางคนก็พูดว่า **หัวบันไดไม้แห้ง**

สำนวนนี้นิยมใช้ในภาษาพูด มักใช้ในกรณีที่เจ้าของบ้านมีลูกสาวสวยหรือหลานสาวสวย จนเป็นเหตุให้มีชายหนุ่มมาหมายปองและมาเยี่ยมเยียนอยู่ตลอดเวลา เช่น *มีลูกสาวสวยอย่างนี้ แยกก็เลยมาเยี่ยมเยียนหัวกระไดไม้แห้งนะสิ* หรืออาจใช้ในกรณีที่เจ้าของบ้านเป็นผู้มีอำนาจวาสนา มีผู้มาขอพบอยู่เสมอ ๆ เช่น *ตั้งแต่ได้เป็นใหญ่เป็นโต ก็มีผู้มาขอพบจนหัวกระไดไม้แห้งเลย*

ห้วก่ายท่ายเกย

คำว่า **ห้ว** และ **ท่าย** ในสำนวนนี้หมายถึง ห้วเรือ และท่ายเรือ คำว่า **ก่าย** หมายถึง พาด, พาดค้ำอยู่, เช่น *เอามือก่ายหน้าผาก*. *นอนก่ายหมอนข้าง* **เกย** หมายความว่า แล่นหรือเสือกขึ้นไปค้ำอยู่ พาดอยู่, ถูกซัดหรือลากขึ้นไปติดอยู่ค้ำอยู่ เช่น *เรือเกยฝั่ง* พาดทับ เฉพาะชายหรือริม เช่น *ปูเสื่อเกยกัน*, *เจ้าตูบเอาคางเกยตักเจ้าของ* สำนวน **ห้วก่ายท่ายเกย** มาจากลักษณะของเรือหลายลำจอดอยู่อย่างแออัด จนหัวเรือของเรือลำหนึ่งก่ายหรือป็นขึ้นไปค้ำอยู่บนเรืออีกลำหนึ่ง ส่วนท่ายของเรืออีกลำหนึ่งเกยอยู่กับเรืออีกลำหนึ่ง

สำนวน **ห้วก่ายท่ายเกย** มีความหมายว่า มีอยู่อย่างมากมาย เต็มไปหมดอย่างไร้ระเบียบ เช่น *เขาพาเพื่อนมากินเหล้ากันหลายคน ตั้งแต่ห้วค่ำ ตกตึกก็เมานอนหลับกันห้วก่ายท่ายเกยไม่น่าดูเลย, โบสถ์นี้ไม่มีที่วางรองเท้า คนที่มาไหว้พระถอดรองเท้าห้วก่ายท่ายเกยกันไม่เป็นระเบียบ*

ห้ำร่อย

จำนวน **ห้ำร่อย** เป็นจำนวนที่ใช้ในภาษาไทยมีความหมายว่า มาก แต่ปัจจุบันมักใช้ในทางไม่ดี เช่น *โจรห้ำร่อย*, *บ้าห้ำร่อยจำพวก* แม้ใช้คำว่า **ห้ำร่อย** คำเดียวก็อาจใช้เป็นคำด่าได้ เช่น *ไอ้ห้ำร่อย* หรือ *ไอ้ห้ำร่อยละลาย*

จำนวน **๕๐๐** น่าจะมาจากคำกล่าวในภาษาบาลีถึงพระภิกษุ ๕๐๐ รูป เช่น *ปญจสตมตตภิกขุ* หรือ *โจร ๕๐๐* ว่า *ปญจสตมตตา*

โจรา จำนวน ๕๐๐ น่าจะเป็นเพียงจำนวนโดยประมาณ ไม่ได้หมายความว่าต้องมี ๕๐๐ จริง ๆ เช่นเดียวกับที่บอกว่ามีคนมาตั้งร้อยคน ก็เป็นเพียงจำนวนโดยประมาณ

เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

เห็นกงจักรเป็นดอกบัว หมายความว่า เห็นผิดเป็นชอบ เห็นสิ่งที่ชั่วที่ไม่ถูกว่าเป็นสิ่งดีเป็นสิ่งถูกต้อง จึงเป็นเหตุให้ต้องรับโทษ

กงจักร คือ สิ่งที่มีรูปเป็นวงกลม มีริมเป็นแฉก ๆ โดยรอบ เป็นอาวุธที่ใช้ตัดทำลาย

สำนวนนี้มาจากนิทานชาดกเรื่องมิตตวินทุกะชาดก **มิตตวินทุกะ** เป็นคนไม่เชื่อฟังมารดา ไม่ยอมรักษาศีลฟังธรรมหรือรักษาอุโบสถ จึงตกนรก และเห็นสัตว์นรกกำลังทวนกงจักรซึ่งหมุนอยู่บนศิระชะ มีโลหิตไหล เสวยทุกขเวทนาอยู่ แต่มิตตวินทุกะกลับเห็นกงจักรนั้นเป็นดอกบัวว่ามีลักษณะงดงามมาก จึงขอกงจักรมาไว้บนศิระชะตน กงจักรซึ่งหมุนอยู่ตลอดเวลาทำให้ศิระชะของมิตตวินทุกะได้รับบาดเจ็บ มิตตวินทุกะต้องรับทุกขเวทนาสาหัส

เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน **เห็นกงจักรเป็นดอกบัว** จึงหมายความว่า เห็นผิดเป็นชอบ เช่น เขาเชื่อเพื่อนว่าเสพยาบ้าแล้วจะสบายขึ้น ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้กลายเป็นคนติดยา เลิกไม่ได้ นี่เป็นเพราะเขาเห็นกงจักรเป็นดอกบัวแท้ ๆ

เหลือขอ

เหลือขอ เป็นคำกริยาที่ใช้ขยายคำว่า **เด็ก** เป็น **เด็กเหลือขอ** หมายความว่า เด็กที่ดื้อด้น เกกมะเหรกเกเร ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นเด็กที่ผู้ใหญ่ไม่สามารถกล่าวอบรมได้ เช่น **เด็กพวกนี้เป็นเด็กเหลือขอ**ทั้งนั้น ผู้ใหญ่ไม่รู้จะว่ากล่าวอย่างไร จึงปล่อยให้เกกมะเหรกเกเรไปตามเรื่อง คำว่า **เหลือขอ** มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า เหลือที่จะใช้ขอสับเพื่อลงโทษแล้ว **ขอ** ในที่นี้ คือ ขอที่ควาญใช้สับหัวช้าง เพื่อบังคับช้าง เมื่อช้างเจ็บก็จะทำตามคำสั่งควาญ ช้างที่ดี สอนง่าย ควาญก็ไม่ต้องสับหัวช้างแรง ๆ แต่มีช้างบางเชือกที่ดื้อมาก ๆ ไม่ยอมเชื่อฟัง ถึงแม้ควาญจะใช้ขอสับเท่าไร ก็ไม่ยอมอ่อนลงเลย ช้างนั้นก็จะเป็น**ช้างเหลือขอ** ต่อมากำว่า **เหลือขอ** ได้นำมาใช้กับเด็กที่ดื้อมาก ไม่เชื่อฟัง ไม่ว่าง่าย ก็เรียกว่า **เด็กเหลือขอ**

อยู่โยง

อยู่โยง มีความหมายว่า อยู่เฝ้าสถานที่แต่ผู้เดียว

คำว่า **โยง** ในที่นี้น่าจะมาจาก**หลักโยง**ในการละเล่นของเด็ก หลักโยง เดิมหมายถึงหลักที่มีเชือกหรือผ้าเกี่ยวไว้ เช่น หลักโยงเรือ เพื่อป้องกันมิให้เรือลอยหายไป ในสมัยก่อนมีการลงโทษด้วยการมัดมือโยงไว้กับเสาแล้วเมียนตี มัดมือโยง หมายถึง มัดมือทั้ง ๒ ข้าง ขึ้นไปให้เท้าพันพื่นหรือเรีย ๆ กับพื่น

ในการละเล่นของเด็ก หลักโยงไม่จำเป็นต้องมีเชือกหรือผ้าเกี่ยวไว้ แต่ก็เข้าใจกันอยู่ในที่ว่าผู้ที่อยู่หลักโยง หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า **อยู่โยง** จะต้องอยู่กับที่ในบริเวณหลักโยงนั้น จะออกนอกบริเวณไม่ได้ ส่วนผู้เล่นคนอื่น ๆ จะสามารถออกนอกบริเวณหลักโยงได้หมด

อยู่โยง จึงนำมาใช้ในความหมายว่าไปไหนไม่ได้ ต้องอยู่เฝ้าที่นั่น เช่น *วันนี้ไม่มีใครอยู่หอรอก ออกไปเที่ยวกันหมด เหลือฉันอยู่โยงคนเดียว, นาน ๆ จะมีงานใหญ่ ๆ อย่างนี้ พวกเขาไปเที่ยวกันให้สนุกเถอะ พี่อยู่โยงเฝ้าบ้านให้เอง*

คำว่า **อยู่โยง** อาจใช้ว่า **เฝ้าโยง** ก็ได้

อัศวินม้าขาว

คำว่า **อัศวิน** มาจากคำว่า **อัศวะ** ซึ่งแปลว่า ม้า **อัศวิน** แปลว่า ผู้มีม้า หรือ ผู้ขี่ม้า ใช้หมายถึงนักรบซึ่งแต่โบราณขี่ม้าออกรบ ภาษาไทยใช้คำว่า **อัศวิน** แทนคำภาษาอังกฤษว่า **knight** หมายถึง ผู้ที่เป็นนักรบขี่ม้า มีหน้าที่ปกป้องพระราชา อัศวินนอกจากมีหน้าที่ปกป้องพระราชาแล้ว อัศวินยังมีนางในดวงใจ ซึ่งอัศวินจะยกย่องเทิดทูน และปกป้องด้วยชีวิต

ในภาษาไทยมีคำว่า **อัศวินม้าขาว** หมายถึงผู้ที่มาช่วยแก้ไขสถานการณ์คับขัน คำนี้มาจากนิยายที่ในตอนจบมักมีพระเอกขี่ม้าขาว มาช่วยนางเอกหรือผู้ที่กำลังได้รับอันตรายไว้ได้ คำว่า **พระเอกขี่ม้าขาว** และ **อัศวินม้าขาว** ใช้แทนกันได้ เช่น *หมดสมัยแล้วที่พระเอกขี่ม้าขาว*

เพียงคนเดียว จะแก้ปัญหาใหญ่ ๆ ให้ลุล่วงไปได้, บ้านเมืองมีปัญหา
ยุ่งยากรอบด้านอย่างนี้ พวกเราต้องช่วยแก้ไข อย่ามัวแต่รออัศวิน
ม้าขาวอยู่เลย

อาบนํ้าร้อนมาก่อน

อาบนํ้าร้อนมาก่อน เป็นสำนวน มีความหมายว่า เกิดก่อน, มีอายุมากกว่า, คนที่เกิดก่อนย่อมได้รู้ได้เห็นหรือเข้าใจอะไร ๆ ก่อนคนที่เกิดทีหลัง

สำนวน อาบนํ้าร้อนมาก่อน มีที่มาจากการดูแลเด็กเกิดใหม่ ในสมัยโบราณ เมื่อทารกคลอดออกมาหมอตําแยจะตัดสายสะดือ แล้วเอาเต็กอาบนํ้าอุ่น คือนํ้าที่มีอุณหภูมิใกล้เคียงกับอุณหภูมิของร่างกาย เพื่อทำให้ตัวเด็กสะอาด เรียกได้ว่าเด็กทุกคนจะได้อาบนํ้าร้อน เมื่อเกิด คนที่อาบนํ้าร้อนก่อนก็คือคนที่เกิดก่อนนั่นเอง

แต่โบราณมามักจะถือว่า คนที่เกิดก่อนจะมีประสบการณ์มากกว่าจึงมีความรู้ความฉลาดมากกว่า เช่น *อย่ามาหลอกฉันเลย เธอรู้อะไรฉันก็รู้เหมือนเธอนั่นแหละ จะรู้ดีกว่าเสียด้วยซ้ำเพราะฉันอาบนํ้าร้อนมาก่อนเธอหลายปี*

อากพืเหมือนปูน

คนไทยสมัยก่อนนิยมกินหมาก ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญ ๓ อย่าง คือ หมาก พลุ และปูน

หมาก เป็นไม้จำพวกปาล์ม ผลมีรสฝาด พลุ เป็นไม้เถา

ใบมีรสเผ็ดร้อน ใช้ทำยาและใช้กินกับหมาก ส่วน **ปูน** เป็นสารที่ได้จากหินปูนหรือเปลือกหอยที่เผาจนสลายตัว เมื่อผสมกับผงขมิ้นและน้ำแล้วจะเป็นสีแดง เรียกว่า **ปูนแดง** ใช้บ้ายใบพลูที่กินกับหมาก ส่วนประกอบทั้ง ๓ อย่างนี้ต่างก็มีความสำคัญเท่ากัน แต่เวลาพูดเรามักกล่าวแต่เพียงว่า **กินหมาก** หรือ **กินหมากกินพลู** ไม่มีใครเอ่ยถึง **ปูน** เลย ภาษนะใส่หมากพลูซึ่งเรียกว่า **เขี่ยน** เราเรียกว่า **เขี่ยนหมาก** ไม่มีคำว่า **ปูน** อีกเช่นกัน จึงมีสำนวนเปรียบเทียบผู้ที่มีความสำคัญหรือมีคุณความดีแต่ถูกมองข้ามไปว่าเป็นผู้ที่ **อากัฟเหมือนปูน** เช่น **เขาเป็นคนมีความสามารถ แต่ก็อากัฟเหมือนปูน** **เจ้านายไม่เคยเห็นความสำคัญเลย**

อีหروب-อีหروبเดียวกั้น

อีหروب ในปัจจุบันยังใช้อยู่ในสำนวนบางสำนวน เช่น **เข้าอีหروبเดิม ลงอีหروبเดิม มาอีหروبเดียวกั้น**

คำว่า **อีหروب** เป็นคำที่คนไทยแต่ก่อนออกเสียงคำว่า **ยุโรป** (Europe) ใช้หมายถึงประเทศทางตะวันตกหรือทวีปยุโรป เช่น **ดินอีหروب** หมายถึงดินปืนที่ได้มาจากยุโรป ต่อมาความหมายของคำว่า **อีหروب** เปลี่ยนไป หมายความว่า **แบบ แนว ทำนอง** หรือ **ลักษณะ**

เข้าอีหروبเดิม หรือ **ลงอีหروبเดิม** หมายความว่า **กลับเป็นลักษณะเดิม เป็นแบบเดิม หรือเป็นแนวเดิม** มักใช้พูดในทางไม่ดี เช่น **เจ็ดจันทร์ทำตัวเป็นคนดีอยู่ได้ไม่นานหรอกแล้วก็คงเข้าอีหروبเดิมอีก**

อีหروبเดียวกัน หมายความว่า ลักษณะเดียวกัน, แบบเดียวกัน, ทำนองเดียวกัน, เช่น เธอสองคนนี้มีอีหروبเดียวกันเลย อยากจะได้อะไรก็หาวิธีการต่าง ๆ มาเกลี้ยกล่อมให้ฉันคล้อยตามจนได้

เอะอะมะเทิ่ง

เอะอะมะเทิ่ง หมายถึง ส่งเสียงดังเอ็ดตะโรไม่เกรงใจผู้อื่น เช่น อย่าเอะอะมะเทิ่งไปหน่อยเลย อายชาวบ้านเขา, พุดกันดี ๆ ก็ได้ไม่เห็นจะต้องเอะอะมะเทิ่งเลย

คำว่า มะเทิ่ง ที่อยู่หลังคำ เอะอะ บางคนคิดว่าเติมเข้าไป โดยไม่มีความหมายพิเศษ แต่บางคนก็เชื่อว่ามี ความหมาย เช่น กาญจนาคพันธุ์ สันนิษฐานไว้ว่า มะเทิ่ง เป็นชื่อของชาวเมืองตะเกิง คนหนึ่ง ซึ่งมีภรรยารูปงามชื่อเมี่ยมมะนิก มีอาชีพขายแป้งกับน้ำมัน วันหนึ่งพระยาน้อยโอรสพระเจ้าช้างเผือกกรุงหงสาวดีเสด็จประพาส ชมตลาดที่เมืองตะเกิง เห็นเมี่ยมมะนิกซึ่งมาขายแป้งกับน้ำมันมีรูปงาม ก็พาไปเป็นชายนาง มะเทิ่งจึงไปถวายฎีกาต่อพระเจ้าช้างเผือกที่กรุงหงสาวดี การส่งเสียงเอะอะเอ็ดตะโรจึงใช้ว่า เอะอะเหมือนมะเทิ่ง หรือ เอะอะเป็นมะเทิ่ง แล้วกร่อนเป็น เอะอะมะเทิ่ง

เอาปูนหมายหัว

เอาปูนหมายหัว เป็นสำนวน หมายถึง เชื่อแน่ว่าจะต้องเป็นไปตามที่คาดหมายไว้ มักใช้ในทางไม่ดี เช่น เด็กคนนี้สอบที่ไร ได้ที่โหล่ทุกที เอาปูนหมายหัวไว้ได้เลย

สำนวน **เอาปูนหมายหัว** กาญจนาคพันธุ์อธิบายมูลเหตุของสำนวนนี้ว่ามาจากความเชื่อของคนไทยสมัยโบราณ ถ้าเด็กตายตั้งแต่อายุยังน้อย ผู้ใหญ่จะเอาปูนมาแต้มไว้ที่หน้าผากหรือตามตัว เพื่อเป็นเครื่องหมายว่า หากบุตรที่มากเกิดใหม่มีปานในตำแหน่งที่ได้ป้ายปูนไว้ เหมือนกับบุตรคนที่ตายไปก็จะได้มั่นใจว่าได้บุตรคนเดิมมากเกิดใหม่

เอาปูนหมายหัว เดิมหมายถึง เอาปูนแดงทำเครื่องหมายไว้ให้เป็นที่สังเกตได้ เมื่อกลายเป็นสำนวนหมายถึง คาดหมายว่าจะต้องเป็นไปตามที่คิดไว้ และใช้ในทางไม่ดี

เอามือชกหีบ

คำว่า **หีบ** ในที่นี้ ถ้าเป็นคำกริยา มีความหมายว่า ใช้เครื่องมือรีดหรือบีบให้ได้ส่วนที่ต้องการออกมา เช่น **หีบอ้อยให้ได้น้ำอ้อย, หีบฝ้ายเพื่อเค้นเอาปุ๋ยฝ้ายออกจากเมล็ด หีบ** ยังมีความหมายว่า อัดหรือหนีบให้ได้รูปตามที่ต้องการ เช่น **หีบสไบเพื่ออัดผ้าสไบให้เป็นรอยจีบ** ถ้าเป็นคำนาม **หีบ** หมายถึง เครื่องมือสำหรับหีบสิ่งต่าง ๆ นั้น คนที่ไม่ได้ทำงานเกี่ยวกับการหีบสิ่งต่าง ๆ จะต้องระวังที่จะไม่เข้าไปยุ่งโดยเอามือเข้าไปใกล้ ๆ เครื่องหีบ เพราะอาจจะถูกหีบมือแตกได้

สำนวน **เอามือชกหีบ** หมายถึง หาเรื่องเดือดร้อนหรือความลำบากใส่ตัวโดยที่ตนไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งจะทำให้ได้รับอันตราย เช่น **เขากำลังประท้วงกันอยู่ตรงหน้าทำงาน เธอก็ไม่ได้เกี่ยวอะไรกับเขาด้วย จะไปร่วมกับเขาทำไม เอามือชกหีบแท้ ๆ เลย เเธอนี้**

โอดะพ่อ

โอดะพ่อ เป็นสำนวน หมายความว่า กลับเป็นตรงกันข้าม เป็นสำนวนที่มักใช้กับเรื่องที่มีการเข้าใจผิดกัน เช่น เรื่องที่พ่อให้ข่าวว่า ลูกพามาทิ้งไว้ ผู้คนจึงประณามลูกว่าใจร้าย แต่ข้อเท็จจริงกลับกลายเป็นเรื่องโอดะพ่อว่าพ่อหนีออกจากบ้านแต่พ่อยากกลับบ้านก็กลับไม่ถูก

นอกจากนี้ คำว่า โอดะพ่อ ยังเป็นคำขึ้นต้นบทร้องและรำ ในการละเล่นระเบ็งซึ่งเป็นมหรสพของหลวง เช่นบทที่ร้องว่า “โอดะพ่อ ถวายบังคม โอดะพ่อ เทวันมาบอก โอดะพ่อ พร้อมกันทั้งปวง โอดะพ่อ ยกออกจากเมือง...”

